

Studentski list **Teofil**

God. III./2008./br. 1 (5)

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU
KATOLIČKI BOGOSLOVNI FAKULTET U ĐAKOVU

TEMA BROJA

Obitelj – kućna Crkva

PROMISLJANJA

| DUHOVNO STVARALAŠTVO

| IN MEMORIAM

| DOGAĐANJA

Teofil

11st studenata KBF-a u Bekovu
God. III. (2008.), br. 1 (5)
ISSN 1846-1336

Izdavač:

Katolički bogoslovni fakultet
u Bekovu

Odgovara:

Doc. dr. sc. Vladimir Dugalić

Glavni urednik:

Davorin Anđić, V. godina

Uredništvo:

Kristina Bubašević, V. godina
Vlatka Ivković, V. godina
Šimun Klarić, V. godina
Dragan Muharem, V. godina
Željko Čulek, V. godina
Antun Oršolić, V. godina
Sanja Blažević, IV. godina
Mihaela Jakuš, IV. godina
Martina Kuveždanin, IV. godina
Ivana Trbuk, IV. godina
Goran Tadić, III. godina
Nikola Legac, II. godina
Margareta Gregić, I. godina
Gabrijel Lukač, I. godina

Adresa uredništva:

KBF u Bekovu
Petra Preradovića 17
31400 Bekovo
Telefon: 031/802-402

Lektura:

Anzelma Salopek, prof.

Naslovna stranica:

Mihaela Pecnik

Grafička obrada:

Glas Slavonije d.d.

Tisak:

Gradska tiskara d.d. Osijek

Naklada:

800 primjeraka

List izlazi dva puta
godišnje

www.kbf.dj.hr

SADRŽAJ

1 Riječ urednika

3 Tema broja

5 Proglas otvorenja
Godine braka i obitelji

7 Poštuj oca svoga i majku svoju!

15 Razlozi pada nataliteta
(Izvadak iz diplomskog rada
Martine Bilić)

25 Obitelj – "kućna Crkva"

29 Promišljanja

31 Božja pasija u Kristu

37 Tumačenje Kristova
izričaja *Ja jesam*
u svjetlu misli
pape Benedikta XVI.

41 Duhovno stvaralaštvo

43 Meditacija

45 In memoriam

47 Mons. mr. Ivan Šešo

51 Kurak svakodnevnice

53 Križni put mladih
Bakovačke i Srijemske biskupije

55 Apsolventsko putovanje u Zadar

57 Metropolitanska knjižnica

58 Susret hrvatske katoličke
mladeži u Varaždinu

61 Hodočašće u Dragotin

63 Ljetni ispitni rokovi

Peter Katoli. Brest
20-06-2004

Pije:
Dvorniković

Rezultati Europskog istraživanja vrednota iz 1999., govore kako se većina građana u trideset i tri europske zemlje ne slaže s tvrdnjom da je brak zastarjela institucija. Stupanj slaganja s tom tezom, odnosno neslaganja, ovisi o tradiciji pojedine zemlje, stupnju modernizacije i pravnoj regulativi samoga braka.

Prema rezultatima socio-religijskih istraživanja institucija braka i obitelji osobito se vrednuje u Turskoj (93,3%), Malti (91,5%), Islandu (89,2%), Hrvatskoj (87,3%), Poljskoj (86,8%) i Češkoj (83,6%).

Godina braka i obitelji

S druge strane, najveći postotak slaganja s tvrdnjom da je brak zastarjela institucija nalazimo u Francuskoj (34,3%), Belgiji (29,7%), Luksemburgu (29,4%), Sloveniji (25,4%) itd. Iako rezultati govore u prilog braka, posljednjih godina svjedoci smo sve jačeg pokušaja mijenjanja temeljne strukture društva – obitelji. Nailazimo na različite grane znanosti i mišljenja koja žele predefinirati obitelj i odrediti joj novi smjer. Tako definiciju obitelji kao trajnog jedinstva između muškarca i žene, utemeljenog na uzajamnom i slobodnom izboru koji uključuje potpuno bračno zajedništvo, otvoreno prema rađanju (usp. Katekizam Katoličke Crkve, br. 227.), mijenjaju novi, moderni, oblici zajedničkog života. Na žalost, sve veći broj ljudi smatra da takav tradicionalni oblik života muškarca i žene nije više jedini oblik zajedničkog života. Tome pogoduju i državni zakoni koji dopuštaju određenu fleksibilnost bračnog života.

Crkva nije ostala ravnodušna na ovakva gibanja modernog društva, već učestalo naglašava važnost zajedničkog života muškarca i žene u braku, te važnost potomstva. Pape su više puta intervenirali u korist obitelji kroz različite dokumente, nagovore i pobudnice. Tako se u dokumentu *Gaudium et Spes*, Drugoga vatikanskog sabora, obitelj naziva "kućnom Crkvom" ili malim svetištem. Još jedan primjer je i proglašenje Godine braka i obitelji u našoj biskupiji Đakovačkoj i Srijemskoj, 15. kolovoza 2007. godine, koju je otvorio biskup mons. Marin Srakić. Cilj Godine braka i obitelji jest skrenuti pozornost na vraćanje dostojanstva obitelji te ponovno naglasiti važnost pastora braka i obitelji.

To je razlog da smo i mi, studenti Katoličkog bogoslovnog fakulteta u Đakovu, izabrali ovu temu, o kojoj smo pokušali promišljati na temelju Svetoga pisma i socijalnog nauka Crkve. Želja nam je da se i mi uključimo u nastojanja da obitelj ponovno zadobije sve one vrijednote o kojima govori Kompendij socijalnog nauka Crkve kada ju stavlja u središte društvenog života.

Uz temu "Obitelj – kućna Crkva" donosimo i naša promišljanja iz dogmatske teologije. U ovom broju dotaknuli smo se dva vida Isusova života. Prvo promišljanje tumači patnju u Kristu, točnije: patnju u Isusu kao čovjeku, te supatnju u Kristu kao Bogu. Drugo promišljanje bavi se tumačenjem Isusovih riječi kada za sebe kaže *Ja jesam*. Bog je postao stvarna osoba, ušao u našu povijest i postao čovjekom.

Na žalost, u prethodnom broju Teofila, oprostili smo se od našeg dekana dr. Nikole Dogana koji je iznenada preminuo 22. rujna 2007. godine. Ovdje se opraštamo od još jednog našeg profesora, mr. Ivana Šeše, koji je preminuo 19. siječnja 2008., a koji je svoj život i svoje talente nesebično podario Đakovačkoj i Srijemskoj biskupiji i Katoličkom bogoslovnom fakultetu.

Zadnja rubrika donosi događanja iz života Fakulteta i života nas studenata. Svi događaji proteklog semestra, ostavili su svoje tragove u našem životu, svaki na svoj način, ali naročito hodočašće u Marijansko svetište Dragotin, 13. svibnja. Dokaz je to svjedočenja vjere u Krista i ljubavi prema njegovoj majci Mariji.

TEMA
TEMA
TEMA
TEMA

BROJA

Obitelj - kućna Crkva

“

Obiteljsko čudoređe

Podložni budite jedni drugima u strahu Kristovu! Žene svojim muževima kao Gospodinu! Jer muž je glava žene kao i Krist Glava Crkve - On, Spasitelj Tijela. Pa kao što se Crkva podlaže Kristu, tako i žene muževima u svemu!

Muževi, ljubite svoje žene kao što je Krist ljubio Crkvu te sebe predao za nju da je posveti, očistivši je kupelji vode uz riječ te sebi predvede Crkvu slavu, bez ljage i nabora ili čega takva, nego da bude sveta i bez mane. Tako treba da i muževi ljube svoje žene kao svoja tijela. Tko ljubi svoju ženu, sebe ljubi. Ta nitko nikada ne mrzi svoga tijela, nego ga hrani i njeguje kao i Krist Crkvu. Doista, mi smo udovi njegova Tijela! Stoga će čovjek ostaviti oca i majku da prione uza svoju ženu; dvoje njih bit će jedno tijelo. Otajstvo je to veliko! Ja smjeram na Krista i na Crkvu. Dakle, neka svaki od vas ljubi svoju ženu kao samog sebe, a žena neka poštuje svog muža.

Djeco, slušajte svoje roditelje u Gospodinu jer to je pravedno. Poštuj oca svoga i majku - to je prva zapovijed s obećanjem: da ti dobro bude i da dugo živiš na zemlji. A vi, očevi, ne srdite djecu svoje, nego ih odgajajte stegom i uzumijevanjem Gospodnjim!

Ef 5,21-33. 6,1-4

”

BISKUP ĐAKOVAČKI ILI BOSANSKI I SRIJEMSKI

Proglas otvorenja Godine braka i obitelji

Obitelj – 'kućna Crkva'

Draga braćo svećenici, redovnici i redovnice, dragi vjeronučitelji i članovi župnih vijeća, draga braćo i sestre u Đakovačkoj i Srijemskoj biskupiji!

Obitelj je „kućna Crkva“! U tom je uvjerenju, osobito zadnjih godina, na putu svoje sinodske obnove, sazrijevala i naša biskupijska zajednica, spoznavajući sve jasnije da je upravo obitelj i njezin put (usp. Ivan Pavao II., *RFF* 10; *Pob* 2) te da u središtu njezine pastoralne podrške i pozornosti treba biti "kućna Crkva". Želeći da obitelj postane, u još značajnijoj mjeri, put i svake župne zajednice Crkve đakovačke i srijemske, sljedeće pastoralno razdoblje, *od današnje svetkovine Uznesenja BDM na nebo do svetkovine Blagovijesti 2009.*

prolašavam Godinom braka i obitelji.

Istodobno određujem da se vjernike u svim crkva-ma na području Đakovačke i Srijemske biskupije upozna s ovim proglasom te s pastoralnim ciljevi-ma i sadržajima Godine braka i obitelji na euhari-stijskim slavljinama u nedjelju, 9. rujna 2007.

1. OBITELJ JE KUĆNA CRKVA TE KOLIJEVKA I CRKVE I DRUŠTVA

Obitelj, naime, živi i ostvaruje sve tri bitne dimen-zije crkvenog života: naviještanje, slavljenje i služenje u ljubavi. Ona je mjesto gdje se evanđelje živi i odakle se prenosi. Ucijepljena je u otajstvo Crkve. Zajedno sa svetim redom, ženidba je jedan od dva sakramenta za izgradnju Crkve: "Sveti red i ženidba usmjereni su k spasenju drugih. A ako pridonose i osobnom posvećenju, to biva po slu-ženju što se iskazuje drugima. Ovi sakramenti daju posebno poslanje u Crkvi i služe za izgra-dnju Božjega naroda" (KKC 1534).

Brak i bračna ljubav po svojoj su naravi usmjereni na rađanje i odgoj potomstva. Obitelj je kolijevka i

Crkve i društva. U ozračju trajnog njegovanja i svjesnog produbljivanja bračne ljubavi, na sliku u kojoj Krist ljubi Crkvu, svetost i neraz-rješivost bračne veze te rađanje i odgoj djece su, iznad svega, dar i radost – pa i onda kad zahtijeva-ju i velike napore i žrtve!

I obitelj, poput ljudske osobe, postupno raste i sazrijeva. U tom smislu pastoralno djelovanje crkvene zajednice treba slijediti obitelj, „prateći je korak po korak u različitim etapama njenog obli-kovanja i razvoja“ (Ivan Pavao II., *FC* 65).

Dragi kršćanski supruzi, svetost i nerazrješivost bračne ljubavi, obiteljsko zajedništvo, ljubav pre-ma djeci i otvorenost za dar života, vaš su poziv i put posvećenja. Hranite taj put kroz svakodnevno iskustvo molitve i čitanje Svetoga pisma – osobno i zajednički. Neka u vašem obiteljskom životu posebno mjesto ima nedjeljno euharistijsko slavlje, u skladu s pozivom s velikih nacionalnih crk-venih jubileja "Hrvatska katolička obitelj dnevno moli i nedjeljom slavi misu" (iz Nina, 1979.).

Vi ste i nositelji pastoralna braka i obitelji (usp. HBK, *DOPCH* 71). U okviru svojih župnih za-jednica, dekanata i u žitavoj mjesnoj Crkvi preu-zimajte svoj dio odgovornosti za to dragocjeno područje pastoralnoga života. Udružujte se ta-kođer i u obiteljske udruge i pokrete i, kroz njih, aktivno pridonosite promicanju obiteljskih vred-nota te kreiranju obiteljske, demografske i socijal-ne politike u hrvatskom društvu.

2. BRAČNA ZAJEDNICA JE IZVOR I TEMELJ, A OBITELJ PRVA I ŽIVOTNA STANICA LJUDSKOGA DRUŠTVA (USP. AA 11)

Obitelj je i prva škola društvenih kreposti bez ko-jih ljudsko društvo ne može opstati, jer sve one vrline koje ono cijeni i treba, rađaju se i nadah-

njuju prvenstveno u obitelji. Iskonsko i odgovorno zajedništvo koje se njeguje u obitelji, temelj je i škola društvenog zajedništva i solidarnosti. Obiteljski je odgoj, stoga, od presudnog značenja i za život čitavoga društva. "Nasuprot društvu koje je izvrgnuto opasnosti da se sve više razosobljuje i biva bezimeno, pa stoga i nečovječno, s negativnim posljedicama mnogovrsnih 'bjegova', obitelj ima i zrači izvanredne sile, sposobne da čovjeka otrgnu bezimenosti, da mu probude svijest o njegovom osobnom dostojanstvu, da ga obogate dubokom čovječnošću i djelotvorno, svojom jedinstvenošću i neponovljivošću, ucijepi u tkivo društva" (Ivan Pavao II., FC 43).

U svakom narodu obitelj je i čuvarica nacionalnog identiteta, kulture i jezika. S pravom se može reći da su upravo zdrave kršćanske obitelji sačuvala i iznijele identitet hrvatskog naroda kroz povijest. Ta uloga hrvatske katoličke obitelji ostaje aktualnom i danas.

Ne možemo zaobići tako očite, ujedno i tako žalosne, poteškoće kroz koje prolazi hrvatska obitelj danas, a koje posljedično ugrožavaju i budućnost čitavog naroda. Spominjemo velik broj mladih koji zbog nezaposlenosti i neriješenog stambenog pitanja odgađaju ulazak u brak; nezaposlenost i socijalne probleme; porast rastava, ovisnosti i obiteljskoga nasilja; sve rasprostranjeniji zajednički život na probu, na određeno vrijeme, bez obveze i slično; snažne pritiske koji niječu, pa i otvoreno napadaju, vrijednost braka i obitelji, nudeći druge oblike zajedništva, protiv Božjeg i naravnog zakona. Plodove takvog ozračja i spomenutih kušnji susrećemo u smanjenju broja razrednih odjeljenja u školama, u starenju i demografskom izumiranju naroda; u smanjenju udjela mladih te radno i reproduktivno sposobnih građana u ukupnom stanovništvu zemlje.

Zbog izvanredno velike društvene važnosti obitelji, hrvatsko se društvo ne može upustiti u rizik popustljivosti u temeljnim pitanjima koja se odnose na samu bit braka i obitelji (usp. Ivan Pavao II., Poč 17).

Ovom Godinom braka i obitelji želimo, zato, skrenuti pozornost i društvenoj javnosti, zakonodavnim tijelima i sredstvima društvenog priopćavanja na brak i obitelj kao vitalnu stanicu društva. Pozivamo sve odgovorne u hrvatskom

društvu, da svojom odgovornošću, zakonodavstvom te mjerama bračne, obiteljske, demografske i socijalne politike štite i promiču zdravu i stabilnu obitelj, utemeljenu na bračnom zajedništvu muškarca i žene, da podržavaju otvorenost životu, majčinstvo i prava djece te naravno i izvorno pravo roditelja na odgoj svoje djece u skladu s vlastitim uvjerenjem. Pozivamo i sve obrazovne i odgojne te znanstvene i kulturne ustanove, gospodarstvenike, strukture socijalnog rada i sredstva društvenoga priopćavanja da se svojom zauzeću uključe u promicanje dostojanstva, važnosti i ljepote obiteljskog života te pridonose stvaranju ozračja ljubavi prema životu i vrednovanju obiteljskog odgoja djece.

3. PASTIRSKO NAVJEŠTANJE I PROMICANJE "EVANĐELJA BRAKA I OBITELJI".

Vas, draga braćo svećenici, pozivam i od Vas očekujem da učinite sve kako bi se kroz sljedeću Godinu braka i obitelji u svakoj župnoj zajednici naše mjesne Crkve uspostavile strukture i oblici redovitog župnog bračnog i obiteljskog pastoralnoga. Promičite te rado i savjesno prihvaćajte svoju odgovornost za ostvarenje pastoralnih planova i inicijativa na međužupnoj i biskupijskoj razini, kao i za okupljanje te stručnu i duhovnu formaciju vjernika laika-suradnika u bračnom i obiteljskom apostolatu.

Vas, braćo redovnici i sestre redovnice, vjeronaučitelji i članovi župnih pastoralnih vijeća te dragi vjernici laici koji svojom stručnošću možete pridonijeti bračnom i obiteljskom pastoralu, pozivam i molim da rado pružite svoj dragocjeni doprinos.

Zajedno s vama, pozivam i sve vas, bračne drugeve i obitelji u našoj mjesnoj Crkvi, i sve ljude dobre volje, da zajedno krenemo na hod ponosnog vrednovanja i svjedočenja bračne ljubavi i vjernosti, snaženja i rasta obitelji kao kućne Crkve i promicanja te osnovne stanice života i Crkve i društva.

Pratio nas u tome Božji blagoslov te zagovor Majke i odgojiteljice, koja je prva pridružena nebeskoj slavi svojega Sina, Isusa Krista.

✠ Marin, biskup

Pisac: Dejan Bubalo

POŠTUJ

oca svoga i majku svoju!

Hoditi s Bogom, i ići njegovim putovima, u biblijskom smislu znači vršiti ili, još bolje rečeno, živjeti njegove zapovijedi, živjeti od njegove riječi.

Na žalost, čovjek tako često (zbog svoje naravi) doživljava Božje riječi i zapovijedi kao zapreku na putu ostvarenja svoje slobode, ne shvaćajući da su dane kako bi služile ostvarenju iste; češće bira onaj "drugi", "lakši", "bolji", "primamljiviji" put. Zašto je tome tako? Kako bi smo odgovorili na ovo pitanje, poslužiti ćemo se Knjigom postanka, u kojoj je, prije svega, na slikovit način opisana čovjekova narav. Bog je htio da čovjek bude sretan. Sve što je stvorio, stvorio je za čovjeka, krunu svog stvaranja; uveo ga i smjestio u edenski vrt, dao mu ga u posjed sa svim njegovim sadržajima (usp. Post 2,15), uz uvjet: *... ali sa stabla spoznaje dobra i zla da nisi jeo!* (Post 2, 17a). Međutim, Bog istovremeno upozorava čovjeka na posljedice neposlušta: *U onaj dan u koji s njega okusiš, zacijelo ćeš umrijeti* (Post 2, 17b). No, čovjek je (bio) toliko objestan da pored raznih mogućnosti, pored toliko "voća" i "povrća" koje mu Bog daje, najčešće bira ono što bi mu moglo naškoditi ili od čega bi se, u krajnjem slučaju, mogao "otrovati". Bog mu je dao slobodu u životu, slobodu na život. Ipak, čovjek ide "kontra", hoće po svome; oglašuje se na Božju zapovijed koja ga želi učiniti slobodnim te se prepušta svojoj "slobodi odabira" i svom poimanju "slobode" koja ga, na žalost, (i/do danas) košta.

BOŽJE ZAPOVIJEDI – PUT K (NE)OSTVARENJU ČOVJEKOVE SLOBODE

Iz rečenoga možemo zaključiti da se čovjekova sloboda ne sastoji u tome da čini što hoće, koliko u tome što hoće činiti. Kolika sloboda, tolika i odgovornost! Pred čovjekom je alternativa: ili-ili. Ako je Bog, kao Stvoritelj svijeta nas, tvorac i naše slobode pa valjda on zna bolje od nas što prijeći i uskraćuje našu slobodu. Njegove zapovijedi su postavljene kao međa koja dijeli slobodu od "ropstva", od propasti. Dok je čovjek unutar te međe, slobodan je i ne dovodi u pitanje ničiju slobodu. Svaki pokušaj "preskakanja" i "bježanja", slikovito rečeno, označava stupanje na "minsko polje" koje na prvi pogled pruža daleke vidike, a zapravo je svaki korak naprijed sve manja šansa za povratak natrag.

Ako je koji od naroda tijekom svoje povijesti "osjetio" ili "doživio" slobodu i izbavljenje od propasti, onda je to zasigurno izraelski narod. To je narod koji se s pravom može pohvaliti svojom poviješću, ne samo zbog toga što je to jedna od dinamičnijih i osebnijih povijesti uopće, nego što je sâm Jahve, Bog, njen začetnik; to je *Izabrani narod – kojemu je Jahve Bog, narod koji on odabra sebi za baštinu* (Ps 33,12). Bog je svoj izabrani narod stoljećima odgajao i utjecao na njegovu povijest, "posluživši" se pritom okolnim, poganskim, pačim narodima. Ta-

ko se Božja prisutnost i odanost očituju tijekom čitave povijesti Izraela, a pogotovo pri izlasku iz zemlje egipatske – *kuće ropstva* (usp. Izl 13,14). To nam približe svjedoči i opisuje Knjiga izlaska; u njoj su opisani jadi izraelskog naroda, što su ih zadesili pod *žakom Egipta* (usp. Izl 3,7-9), ali i intervencija Jahve, koji se nije oglušio na njihove silne vapaje za pomoći i izbaavljenjem. Nakon što je Bog izbavio svoj narod, po *rukama Mojajia i Arona* (usp. Ps 77,21b), on ga uvodi u zemlju *kojom teče med i mlijeko* (Izl 3,8) i daje mu je u posjed sa svim njenim sadržajima, slično kao što je to učinio prvom čovjeku. No, na putu u Obećanu zemlju, pa čak i u njoj, izraelski narod pokazao se nevjernim Jahvi, premda je učinio toliko čuda njima naočigled. Mojsije je zbog toga, kao glavni posrednik između Boga i naroda, često stižavao Božju srdžbu i molio za oprostjenje prijestupa koje je Izrael, *narod tvrde žije* (usp. Izl 34,9), učinio pred Bogom. Premda kažnjava svoj narod zbog neposlušna njegovoj riječi, on i dalje ostaje njihov Bog. Štoviše, sklapa s njima Savez po kojemu biva njihov Bog, a oni njegov narod, njegova *predraga svojina* (usp. Izl 19,5), daje im uredbe po kojima će se njihov (uzajamni) savez ostvarivati i ravnati – Deset zapovijedi.

ČETVRTA BOŽJA ZAPOVIJED

Svaka Božja zapovijed jednako je važna. Usmjeriti se samo na jednu, ili pridavati joj veću važnost od bilo koje druge, može nas dovesti do krajnje skrupuloznosti i (li) krivih mišljenja. Svaku zapovijed moramo gledati u kontekstu svih deset Božjih zapovijedi, jer sve su isprepletene i međusobno se nadopunjuju. Prema tome, prekršiti jednu zapovijed, značilo bi povrijediti i sve ostale (usp. Jak 2,10-11).

Deset zapovijedi kratki su sadržaj obveza i odnosa prema Bogu i bližnjemu. Podjelu sadržaja vidimo iz same strukture Dekaloga; prve tri zapovijedi usmjerene su na Boga, a ostalih sedam ravnaju međuljudske odnose. Tako četvrta Božja zapovijed dolazi na čelo onih zapovijedi

koje ravnaju naše odnose s bližnjima,¹ prvenstveno djece prema roditeljima.

U Starom zavjetu susrećemo dvije verzije Dekaloga² koje se neznatno razlikuju u svojoj strukturi i redosljedu. Budući da ćemo u ovom kontekstu posvetiti veću pažnju četvrtoj zapovijedi, pogledajmo u kakvom je obliku zapisana u Knjizi izlaska, a kako u Ponovljenom zakonu.

a) *Poštuj oca svoga i majku svoju, da imadneš dug život na zemlji koju ti dā Jahve, Bog tvoj* (Izl 20,12).

b) *Poštuj oca svoga i majku svoju, kako ti je Jahve, Bog tvoj, zapovijedio, da dugo živiš i dobro ti bude na zemlji koju ti Jahve, Bog tvoj, daje* (Pnz 5,16).

Danas je četvrta zapovijed nešto preoblikovana i pojednostavljena, prvenstveno radi lakšega pamćenja, pa glasi: *Poštuj oca i majku da dugo živiš i dobro ti bude na zemlji*. Kako bismo shvatili namjeru četvrte Božje zapovijedi kompilirat ćemo obje verzije.

"POŠTUJ OCA SVOGA I MAJKU SVOJU..."

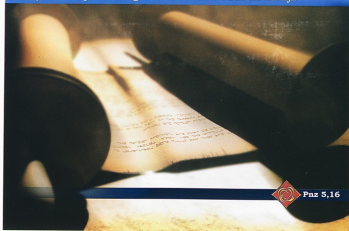
Poštovanje (hebr. *šabbad*, znači "biti slavljen, biti čašćen", ali isto tako, s obzirom na glagolsko vrijeme, ima značenje "poštivati, častiti".³) prije svega znači odati priznanje osobi (osobama) koja nam je od velike životne važnosti. Za židovski narod poštovanje prije svega zaslužuje Bog, potom kralj, roditelji i sve one osobe koje su postavljene da ravnaju zakonima i služe narodu (npr. svećenici, suci i sl.). Poštovati, ne znači samo ođavati počast ili važnost, nego uključuje i (sve) ono što dotična osoba (koju poštujemo) traži od nas. Nepoštivanje tih osoba i njihovih naredbi kažnjavalo se najčešće kamenovanjem, tj. smrću (Izl 21,15.17), ili već nekim drugim rigoroznim kaznama (npr. protjeriva-

¹ Usp. VUGDELJIA, M., *Božje zapovijedi: proročanstvo antecipitnog budućnosti i dana*, Franjevačka visoka bogoslovija – Makarska, Zagreb, 1989., str. 85.

² Usp. *Isto*, str. 8.

³ *Isto*, str. 86.

Poštuj oca i majku da dugo živiš i dobro ti bude na zemlji.

Pnz 5,16

njem iz rodnoga mjesta, razbaštinjenjem, bičevanjem i dr.). Četvrta Božja zapovijed ne pravi razlike između oca i majke.⁴ U tom pogledu, i otac i majka zaslužuju jednako poštovanje, kako bi se obiteljski (tj. rodbinski) odnosi mogli zdravo razvijati i uopće funkcionirati. Poštovanje Dekaloga jednako je poštovanju samoga Boga, jer ovo su, prije svega, njegove zapovijedi, njegove riječi adresirane nama. Tako, poštujući roditelje, poštujemo i Boga i ljude oko sebe, jer roditeljska će nas riječ svemu tome poučiti.

Obitelj (hebr. *bet ha'ab*, "očev dom") je u Izraelu, više nego igdje drugdje, bila ugaoni kamen društvenog života.⁵ Obitelj je, prije svega, bila stvar zajednice. Naime, u staro vrijeme obitelj je bila klan, cijelo pleme, sastavljeno od nekoliko obitelji iste loze.⁶ Jedan od glavnih ciljeva, pa čak i dužnosti, u životu svakog Židova bio je oženiti se⁷ i podići potomstvo u svrhu očuvanja

obiteljske loze. Poznato je da su Židovi bili skloni poligamiji, tako da je svaki imućniji imao dvije ili više žena. Svaka obitelj držala je do svog ugleda i časti; ako bi pojedinac osramotio sebe, ili bilo kojeg drugog obiteljskog člana, snosio bi posljedice. Iz ovoga vidimo da je četvrta Božja zapovijed, a potom ostalih šest u nizu, postavljena kako bi se prvenstveno zaštitili međuljudski odnosi, pogotovo odnosi u obitelji. Isto tako,

⁴ Usp. *Isto*, str. 86.

⁵ Usp. REBIĆ, A., *Boštjedy starine*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1992., str. 82.

⁶ Vidi, *Obitelj*, u: Biblijski leksikon (Kleines Stungenes Bibel-Lexikon). Preveli: Marijan Gigić, Josip Kolanović, Miljenko Žagar, Kršćanska sadašnjost ("Priručnici" - 7), Zagreb, 1988., str. 215.

⁷ Pojam "oženiti se" u hebrejskom jeziku (opisno) odgovara pojmu "uzeti u posjed, zagospodariti". Usp. BOHNEC, N., *Obitelj i njezine generacije*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2003., str. 116.

u obitelji se stječe prvo i osnovno znanje o Bogu te sam odnos prema njemu.

Otac (muž) je bio apsolutni gospodar obitelji (patrijarhat),⁸ čak do te mjere da je slobodno mogao pogubiti i svoje dijete (usp. Post 38,24; Lev 18,21; 2 Kr 23,10 i dr.) ili odlučivati u ime djeteta (bez obzira na sredstva i posljedice). Glavna uloga "glave kuće" bila je brinuti se za cijelu obitelj; zarađivati za svagdanji kruh kako bi prehranio obitelj.⁹

Majka (žena) je kod starih Semita "držala četiri kuta kuće", jer sav joj se život odvijao u kući i oko kuće: spremanje i čišćenje, ugađanje mužu, odgoj djece (usp. Izr 31,10-27 i sl.). Mnogi egzegeti Staroga zavjeta misle da je majka isprva bila (apsolutni) gospodar obitelji (matrijarhat).¹⁰ To dokazuje i mnoštvo primjera koje nalazimo u Bibliji: muž je ulazio u ženinu kuću, potomstvo

se određivalo po majci, ona je davala djeci ime: na i dr. Žena koja nije mogla dati mužu potomstvo (nerotkinja) bila je osramoćena, tj. smatralo ju se od Boga kažnjenom (usp. Post 30,23 i dr.).¹¹

Djeca su za Izraelce bila bogatstvo i Božji blagoslov;¹² Jer Gospod slavi oca u djeci njegovoj i učvršćuje pravo majke nad sinovima njezinim (Sir 3,2). Svakako da je prvo, najstarije dijete, i još ako je bilo muško, uživalo povlastice i pretenstvo nad ostalom djecom. Od djece se očekivalo da budu poslušna svojim roditeljima,¹³ da ih poštuju i da ih ne sramote: Sramota je ocu loše odgojen sin, a ako je kći, na štetu mu je (Sir 22,3). Kasnije, kada bi roditelji već ostarjeli, djeca su bila dužna potpomagati ih u starosti (usp. Sir 3,12-16), baš kao što su na njih pazili njihovi roditelji dok su bili mali i nemoćni. Što se tiče odgoja djece, i muž i žena su tu zadaću podjednako prihvaćali i izvršavali, s tim da je muškom djetetu veću pažnju pri odgoju posvećivao otac, a ženskom majka.

"...DA DUGO ŽIVIŠ I DOBRO TI BUDE NA ZEMLJI..."

Od svih zapovijedi Dekaloga, jedino četvrta navodi nagradu za njeno opsluživanje.¹⁴ Svakako da i opsluživanje ostalih zapovijedi rezultira

⁸ Usp. REBIĆ, A., *Nas. dj.*, str. 82.

⁹ Otac je bio taj koji je trebao sina naučiti nekom od zanata i posluhi ga Zakonu (*Torah*), dok je majka pretenstveno bila okrenuta odgoju kćeri, poučavajući je onim poslovima i zadacima koje će kao buduća (židovska) majka imati vršiti.

¹⁰ Usp. REBIĆ, A., *Nas. dj.*, str. 82.

¹¹ U ovom kontekstu možemo promatrati i Mikalu, jednu od Davidovih žena, koja je bila kažnjena (od Boga) neplodnošću jer se smijala (podrugivala) Davidu što je "igrao pred Jahvom" prilikom unošenja Kovčega saveza u Jeruzalem (usp. 2 Sam 6,20-23).

¹² Usp. REBIĆ, A., *Nas. dj.*, str. 93.

¹³ Djeca su katkada bila, u strogom smislu riječi, dužna slušati svoje roditelje, pa čak i onda kad bi ih roditelji nagovarali na zle ili nemoralne čine (usp. Post 27 i sl.). Nasuprot tome, ako bi dijete proklinjalo svoje roditelje, bilo bi smaknuto (usp. Izl 21,17 i sl.).

¹⁴ Usp. VUGDELJA, M., *Nas. dj.*, str. 87.

nagrađom. Često puta Bog u Starom zavjetu upozorava i prijeti narodu da će ga kazniti bude li se odmetnuo od njega i njegovih zapovijedi. Čovjek koji je doživio duboku starost smatran je od Boga blagoslovljenim jer je sigurno hodio s Bogom; Bog ga je zbog toga nagradio svakovrsnim izobiljem i dugim životom. Prisjetimo se samo knjige o pravednom Jobu; svi oni koji vrše Božje zapovijedi, ukoliko ih i zadesi jada i nevolje, neće vječno patiti, opterećeni teškim bremenom života.

S obzirom na četvrtu Božju zapovijed, ovdje se želi istaknuti da štovanje roditelja i njihovih savjeta omogućuje smislen, sreden i blagoslovljen život pojedincima, obiteljima i čitavoj (ljudskoj) zajednici.¹⁵ Uzmimo u obzir da se cjelokupno ljudsko znanje temeljilo na iskustvima i to prvenstveno zbog toga što nije bilo izbora i posebnog sustava školovanja koji bi omogućavao djeci stjecanje nekakve opće naobrazbe i svjetonazora.¹⁶

BIBLIJSKI OSVRT NA ČETVRTU BOŽJU ZAPOVIJED

Stari zavjet

U starozavjetnoj literaturi često je prisutna tema o odnosu djece prema roditeljima, i obrnuto, počevši od same Knjige postanka. Starozavjetna mudrosna literatura na osobit način govori o ovoj temi. Izdvojimo knjigu Sirahovu te pogledajmo na koji on način tumači četvrtu zapovijed Dekaloga:

Djeco, slušajte mene, oca svoga, i radite tako da se spasite.

Jer Gospod slavi oca u djeci njegovoj i učvrćuje pravo majke nad sinovima njezinim.

Tko štuje oca ophajava grijeha svoje, i tko časti majku svoju sabire blago.

Tko štuje oca radovat će se sa djece svoje i bit će uslišen u dan molitve svoje.

Tko časti oca svojeg, dugo živi; tko čini radost majci svojoj sluša Gospoda.

On služi roditeljima svojim kao svojim gospodarima.

Sine moj, riješju i djelom štuj oca svoga da te od njega stigne blagoslov.

Jer blagoslov očev učvrćuje kuću djeci, a majčina kletva temelje im ruši.

Ne traži časti u sramoti oca svojeg, jer ti očeva sramota nije na čast.

Jer čovjeku dolazi čast od počasti oca njegova, a prezrena majka sramota je djeci.

Sine moj, pomози oca svoga u starosti i ne žalosti ga za života njegova.

Ako mu i razum kłone, budi blag s njime i ne grdi ga ti, koji si u punoj snazi.

Jer, ne zaboravlja se milost prema ocu, već se uračunava u oprost grijeha.

U danima tvoje nevolje Gospod će te se sjetiti: kao što se led topi na suncu, tako će iskopnjeti tvoji grijesi.

Od hulitelja nije bolji tko prezire oca, i Gospod proklinje onoga tko vrijeđa majku.

(Sir 3,1-16)

Iz iznesenog biblijskog navoda vidimo da je četvrtu Božju zapovijed prije svega upravljena ne samo maloj djeci, nego i "odrasloj djeci", koja su dužni poštovati svoje roditelje, pomažući im, sa svom brigom i razumijevanjem, u njihovoj starosti. Baš na ovaj način, brinući se za njih, djeca pokazuju roditeljima koliko im je stalo do njih. Stoga je ovo jedan simbolični čin "(za)hvale" roditeljima za dar života.

Nitko, pa ni naši roditelji, nije kriv što je ostario i iznemogao. To je egzistencijalna stvarnost kroz koju će svatko od nas kad-tad na jedan određen način proći. Poštovanje se roditeljima može iskazati na različite načine:¹⁷ poslušnošću, požrtvovnošću, brigom, pažnjom, lijepom riječi, ali nikako u apsolutnom smislu, jer bi to moglo prijeći u idolatriju. Svatko od nas

¹⁵ Usp. Izo, str. 87.

¹⁶ Više o tome vidi u: REBIĆ, A., Nav. dj., str. 127-135.

¹⁷ Usp. VUGDELIJA, M., Nav. dj., str. 92.

promatra život na svoj način i ujedno ga tako pokušava ostvariti. Cilj odgoja nije, niti može biti, da se djecu oblikuje prema slici i prilici roditelja, nego da im se nesebično pomogne u pronalasku vlastitog puta kojim će (danas/sutra) krenuti.¹⁸ Stoga će čovjek ostvariti oca i majku... (Post 2,24). Dakako, roditelji svojoj djeci žele sve najbolje, ali budući ne mogu živjeti život svoje djece, oni ih na različite načine savjetuju kako da osmisle i urede svoj život; roditelji su puni iskustava i znaju mnogo toga o životu te koje su stvari spasonosne ili pogubne za njihovu djecu.¹⁹

Novi zavjet

Isus Krist, kao središnja osoba Staroga i Novoga zavjeta, jasno govori kako nije došao dokinuti židovski Zakon i Proročke, nego ih ispuniti i nadopuniti (usp. Mt 5,17). No, u ovom nas slučaju zanima Isusov odnos, njegovo razmišljanje o četvrtoj zapovijedi. Kao primjer, promotrimo evanđeoski tekst slučaja "korban".

Još im govoraše: "Lijepo! Dokidate Božju zapovijed da bi ste sačuvali svoju predaju. Mojije doista reče: Poštuj oca svoga i majku svoju. I: Tko prokune oca ili majku, smrću neka se kazni. A vi velite: 'Rekne li tko ocu ili majci: Pomoć koja te od mene ide neka bude 'korban', to jest sveti dar', takvome više ne dopuštate ništa učiniti za oca ili majku. Tako dokidate riječ Božju svojom predajom, koju sami sebi predadoste. I još štoviš tome slično činite" (Mk 7,9-13).

Kao što vidimo, prethodnom tekstu nemamo što nadodati. Sve je jasno rečeno: ni običaj, ni predaja, ni društvene okolnosti, nikakve vlastite egzibicije, žrtveni dar (korban) ili zavjet ne mogu čovjeka osloboditi od dužnosti prema roditeljima. Ovdje jasno vidimo izbjegavanje četvrte zapovijedi, i to ne bilo čije, nego Božje zapovijedi. Židovi²⁰ su bili skloni i često puta su tražili "rupe u zakonu", jer sami nisu mogli izvršavati mnoštvo propisa, uredbi, odredbi i zakona koje su stavljali na "teret" i sebi i narodu (usp. Mt 23,1-5).

Evanđelja nam jasno govore da je i Isus poštovao svoje roditelje, izuzev scene koju im je upričio kao dvanaestogodišnji dječak. U svakom slučaju, nakon tog događaja, kako Evanđelje kaže, *bijaše im poslušav* (usp. Lk 2,51). Isus, premda je Bog, nikada nije omalovažavao ili umanjivao ono ljudsko u sebi; živio s nama na zemlji, *nije se držao svoje jednakosti s Bogom* (usp. Fil 2,6), nego je i sam doživio patnju, kako bi pokazao da ljudski život ima smisla. Tijekom života s majkom Marijom i poočimom Josipom dokazao je da je obitelj nešto "sveto" i da je utemeljena od Boga. Nije li najveći dokaz Isusove sinovske brige kada je svoju majku povjerio na brigu ljubljenom učeniku?

Na sličan način i sv. Pavao potiče djecu na ljubav i poslušnost prema roditeljima, ističući kakav treba biti i odnos roditelja prema djeci (usp. Ef 6,1-4; Kol 3,20 i sl.).

Četvrta Božja zapovijed danas

Svjesni smo, a i povijest nas tako uči, da je (od)uvijek postojala nekakva napetost i jaz između različitih dobi; roditelja i djece, starih i mladih. Zapravo, ovo i nije nekakva nova pojava koja je svojstvena današnjem vremenu, ona je poznata i seže još i u starija vremena. (O tome nam svjedoče i biblijski spisi. S nekima smo se već i susreli.) Ipak, današnji problemi (ne)prihvaćanja i (ne)poštivanja među generacijama postaju ozbiljni. Što li je uzrok otvaranja tolikih starijinskih domova? S druge strane, što li je uzrok otvaranja tolikih prihvatilišta za nezbrinutu djecu? Zaista, ovo su neka od zapanjujućih i ozbiljnih pitanja današnjeg modernoga društva. Možda je baš zbog ovakvih problema današnje društvo i nazvano "moderno društvo"?!

¹⁸ Isto, str. 93.

¹⁹ Isto, str. 92.

²⁰ U ovom kontekstu pod pojmom "Židovi" ne misli se na židovsku naciju, nego na židovsku vjersku i političku organizaciju i elitu.

Žalosno je vidjeti ostavljene i napuštene roditelje – žalosno je vidjeti napuštenu djecu; žalosno je to što je danas četvrta Božja zapovijed gotovo zanemarena, postala suvišna. Kako onda poštovati i vršiti ostale zapovijedi ako je četvrta zapovijed “u krizi”?

Nije li sramotno da su solidarnost i briga za stare, bolesne i napuštene, uočljiviji u životinjskom svijetu, negoli kod nas? Trebaju li nas životinje nečemu učiti ili smo više zaokupljeni životinjama (i njihovim pravima)?!

Danas primjećujemo da mnoštvo problema razara obitelj i njene temeljne vrijednosti, a samim tim i društvo. Stoga, ako svatko krene od sebe, može pridonijeti boljoj budućnosti i boljitku života svakoga pojedinca. Jednostavno rečeno, sami si moramo pomoći pa ćemo tek onda dobiti i blagoslov s Božje strane. A kako si (možemo) pomoći? Neka nam na tom putu po-

mogne Isusov primjer, a još više njegove riječi: *Ljubi svoga bližnjega kao sebe samoga* (Mk 12,31).

UMJESTO ZAKLJUČKA

Za Bibliju se kaže da je to knjiga za sva vremena, prvenstveno zbog svoje trajne aktualnosti, koja dopire i do nas. U njoj je, kako već u uvodu spomenusmo, na slikovit način opisana čovjekova narav, od same prapovijesti. To nam je najzornije prikazano na prvim stranicama Biblije, u Knjizi postanka. Što dalje listamo stranice, uvidjet ćemo da gotovo i nema te situacije iz ljudskoga života koju ne nalazimo u Bibliji; vidimo da je većina događaja (što dobrih, što loših) i danas aktualna. Povijest se danomice ponavlja; vremena se mijenjaju, a ljudi – kao ljudi – uvijek ostaju isti u svojoj biti, u svojoj naravi. Čini se, što smo “napredniji”, tim više na-

predujemo i u zločama. Dokaz tomu je mali milijun zakona koji su doneseni ne iz ljubavi prema drugima nego (kao što možemo na mah zaključiti) da se zaštitimo jedni od drugih. Uzajamno nepoštovanje dovelo je ljude do samog ruba ponora; svi se pozivaju na (blašeni) individualizam koji, često puta krivo tumačen, vodi egoizmu, sebičnosti, negativnoj samoafirmaciji..., a povijest nas uči da je čovjek, otkad zna za sebe, uvijek bio u neposrednom odnosu s Drugim i drugima.

Poslije prve tri Božje zapovijedi, koje nas usmjeravaju na odnos prema Stvoritelju, četvrta nije bez razloga stavljena na prvo mjesto, kako bi pojasnila naš odnos prema drugima, napose s onima koje svaki dan susrećemo, s kojima živimo: našim bližnjima, prvenstveno roditeljima, a onda braćom, rodbinom, prijateljima, svim ljudima. Bog je roditeljima dao autoritet; prema tome, Bog će biti onaj koji će ih, poput svećenika Elija, pozvati na red ukoliko djecu nisu odgajali po njegovim zapovijedima (usp. 1 Sam 3,11-14). U svakom pogledu, čovjek se mora odreći jednog dijela svog prava na samoodređenje (svoje slobode) i prenijeti ga na nekog nositelja vlasti, jer je individualni život bez autoriteta nemoguć i neostvariv. Roditelji sigurno znaju bolje od svoje djece, i često će im reći, da život nije uvijek pošten, da je surov i ponekad bez milosti i sažaljenja (...). Roditelji su prvi učitelji koji svoju djecu žele uputiti u stvarnost života; žele ih izvesti na pravi put i osposobiti za

ono što ih čeka sutra. Odgajati dijete, djecu ili već koga drugoga, nikada nije (bio) lagan zadatak. Čak su i stari Grci znali reći da kad su bogovi htjeli nekoga kazniti, onda bi ga postavili za odgojitelja (pedagoga). Danas više ne možemo reći da se životni principi sastoje i uče samo preko iskustava, kao što se smatralo prije nekoliko desetaka godina (i više), jer danas je svakome omogućeno obrazovanje. Danas govorimo o "novom dobu" u kojem djeca, na neki način, mogu "učiti" svoje roditelje, starije. Pa ipak, to ne znači da djeca s onim što nauče (npr. u školi) mogu starijima (prvenstveno roditeljima) "soliti pamet", a njihove dobre namjere i savjete nazivati glupim, zaostalim, konzervativnim, sred-njovjekovnim... jer teorija i praksa (iskustvo) nisu isto.

Ovo su samo neke od činjenica koje ne možemo tako olako zaniijekati. Svjedoci smo tomu, jer u takvom svijetu i okruženju živimo. Ali, prije svega, zna se tko je koga rodio i tko je nad kim u početku bdio! Da nije bilo naših roditelja, da nas oni nisu htjeli, da nas nisu podigli na noge – ne bi nas ni bilo. Ako (naši) roditelji ni zbog čega drugoga ne zaslužuju poštovanje, onda ga barem zaslužuju zbog prethodno navedenih činjenica. Dužni smo im, dakle, dokle god su/smo živi – pa čak i preko groba! Uostalom, kako se djeca (danas) budu odnosila prema roditeljima, sigurno će se tako odnositi i njihova djeca prema njima.

Poštovani Prijatelji!

Zahvaljujemo na vašim dosadašnjim novčanim prilogima kojima potpomažete tiskanje časopisa Teofil. Svoje priloge možete i nadalje slati poštanskom uplatnicom na adresu Uredništva (Petra Preradovića 17, 31400 Đakovo) ili uplatom na žiro-račun u Slavonskoj banci d.d. Osijek. Broj računa: 2393000-1102156589 (MB: 01986490), s naznakom za Teofil.

Unaprijed zahvaljujemo.

Teofil

Uredništvo

RAZLOZI pada NATALITETA

Pisac: Marija Milč-Bilić
(u diplomskog rada iz
Pastoralne teologije,
mentori: prof. dr. sc. Priso
Amoš, Đakovo, 2007.)

Složeni populacijski procesi zahtijevaju opsežnu analizu i istraživanje razloga koji su doveli do današnjeg činjeničnog stanja. Življenje različitih vrijednosti, i težnja za istima, uvjetovano je ubrzanim promjenama koje su se dogodile posljednjih desetljeća.

Mogli bismo reći da je svijet danas u potrazi za novim modelom obitelji, a promjene koje su se dogodile neizostavno su utjecale i na pad nataliteta. Budući da sama činjenica pada nataliteta ima dugoročne posljedice, i uzroci koji su joj prethodili (i koji su još uvijek prisutni) utjecat će na posljedično stanje nataliteta u Hrvatskoj. Zato ćemo navesti najvažnije razloge pada nataliteta posljednjih godina. Na razini nataliteta oni djeluju isprepleteno i obično su međuzavisni. Ovdje ih navodimo odvojeno, kao povijesne, antropološke, sociološke, ekonomske i biološke, ali upravo zbog međuzavisnosti, izdvojeno promatranje ne može do kraja razjasniti demografske promjene.

1. Povijesni razlozi

Hrvatska je, kao malo koja europska zemlja, u dvadesetom stoljeću doživjela mnoge promjene na političkom i gospodarskom planu, a te promjene utjecale su i na društvene prilike. Suživot u nekoliko država (Austro-Ugarska, Kraljevina Jugoslavija, "druga" Jugoslavija) i socijalističko uređenje¹ uvjetovali su tri važne stvari: življenje komunističkog mentaliteta, brojne migracije i Domovinski rat.

1.1. Promjena sociopolitičkog sustava i mentaliteta

Stavljanjem u demografski kontekst pojedinih povijesnih procesa i pojava možemo raspoznati njihov sveukupni utjecaj na razvoj Hrvatske. Proces promjena utječe i na demografski razvoj, bilo izravno, bilo neizravno. Stoga današnji dobnospolni sastav stanovništva vjerno odražava procese promjena u sastavnicama složenog društveno-gospodarskog i političkog organizma. U tom sastavu očituju se sve društvene, političke i gospodarske pojave koje su u Hrvatskoj bile prisutne u dvadesetom stoljeću.² Glede politike i društva, komunizam je bio dominantan sustav koji je po sebi bio protivan kršćanstvu, ali i vrijednostima koje su u izravnoj korelaciji s kršćanstvom. Tako su brak i obitelj uvijek bili u drugom planu, uvijek iza vrijednosti kolektivne svijesti. Glede gospodarstva, plansko socijalističko gospodarstvo nije bilo naklonjeno

privatnom vlasništvu ni čovjeku koji je želio afirmirati obiteljske vrijednote.

Osim toga, kod nas postoji još uvijek jedan problem koji bi, po svojoj prilici, trebao s vremenom nestati, ali je još uvijek snažno prisutan. Riječ je o nedostatku odgoja za krepost radinosti i življenju po "liniji manjeg otpora". Socijalističko kolektivno samoupravljanje za posljedicu je ostavilo mentalitet koji ne brine za opće dobro niti razvija društvene kreposti, a misaoni rad slabo je plaćen, jer se u prošlom sustavu radom smatrao jedino fizički rad.³ Već se npr. kod djece nižih razreda osnovne škole može primijetiti da su zadovoljna niskom ocjenom, jer ne žele uložiti trud, a mnogi roditelji ih ni ne potiču da postignu više. Linija manjeg otpora posebno se očituje u izbjegavanju temeljnih obveza i življenju minimalizma.

Ovakav mentalitet sigurno nije izravno kriv za pad nataliteta, ali nam neizravno nešto govori. Beperspektivnost i malodušnost rezultat su društvenog uređenja u kojem se ne teži idealima nego prosječnostima i utapanju u kolektivitet društvene grupe. U tom kolektivitetu nije dobro ničim odskakati, pa ni brojem djece.

1.2. Migracije

Demografsko-povijesni osvrt na dvadeseto stoljeće daje nam za pravo kako su migracije u cjelini obilježile hrvatsku demografiju. Usporedba europskih zemalja i Hrvatske pokazuje da Hrvatska prednjači u broju iseljavanja, a tu brojku samo su dijelom kompenzirala useljavanja iz Bosne i Hercegovine.⁴ Hrvatske migra-

¹ Iako je jugoslavenski socijalizam bio otvorenijeg tipa nego u istočnosocijalističkim zemljama, on je ipak u svojoj biti bio i ostao – socijalizam.

² Usp. A. AKRAP, *Obitelji u Hrvatskoj na početku demografskog sloma: stanje i perspektive*, u: S. Balaban (prir.), *Hrvatska obitelj na prekretnici*, CPSNC – GK, Zagreb, 2001., 55.

³ Usp. J. GRBAC, *Uloga obitelji u novom društvenom nizu*, u: S. Balaban (prir.), *Hrvatska obitelj na prekretnici*, CPSNC – GK, Zagreb, 2001., 39. – 40.

⁴ Usp. A. AKRAP, *Obitelji u Hrvatskoj na početku demografskog sloma: stanje i perspektive*, u: S. Balaban (prir.), *Hrvatska obitelj na prekretnici*, CPSNC – GK, Zagreb, 2001., 56. – 57.

cije mogu se podijeliti u dvije osnovne skupine: to su ekonomske, koje počinju krajem 19. stoljeća, i političke, koje počinju poslije Drugoga svjetskog rata.

Najjači val ekonomskih migracija počinje osamdesetih godina 19. stoljeća iseljavanjem u prekoceanske zemlje. O broju iseljenika ne postoje točni ni službeni podaci, a drži se da je samo u SAD do 1913. godine uselilo preko 600 000 ljudi iz Hrvatske, a između dva svjetska rata još 130 000 Hrvata.⁵ Ovdje treba pridružiti i emigrante u ostale svjetske zemlje, kao i političke emigrante nakon Drugoga svjetskog rata.

Osim emigracije, Hrvatska je imala i intenzivnu unutarnju migraciju stanovništva. Agrarne kolonizacije i migracije unutar Hrvatske dodatno su otežale ionako kompliciranu hrvatsku demografsku situaciju. Iseljavanja iz "siromašnijih" predjela Dalmacije, Zagore, Like i Korduna u središnju Hrvatsku, Slavoniju i Vojvodinu predstavljala su demografski gubitak za te dijelove Hrvatske.

Izrazito jak faktor u novijoj hrvatskoj demografskoj povijesti zauzima i "odlazak na privremeni rad u inozemstvo". Ta vrsta ekonomske migracije, prisutna u zadnjoj četvrtini 20. stoljeća, ima daleko veće negativno značenje nego što je to prikazano u statistikama, jer se ta populacija u popisima 1971., 1981. i 1991. ne vodi kao iseljenička. Tako se stvorila fikcija da se to stanovništvo nije trajno iselilo, nego privremeno zaposlilo. Istraživanja ipak pokazuju da se privremenost najčešće pretvorila u trajnost, i to u prosječnom broju od preko 250 000 radnika, s obiteljima.⁶

Ni posljednji, neslužbeni, podaci ne donose bitno promijenjenu sliku.⁷ U 2006. godini u Hrvatsku se doselilo 14 978 osoba, a istovremeno su se iz nje iselile 7 692 osobe. No, to ne znači da je Hrvatska postala brojnija, jer većinu doseljenih čine ionako građani iz BiH koji imaju hrvatsko državljanstvo. Najveći broj doselje-

nih, ali i onih koji su odselili u dobi su između 25 i 29 godina, dakle ljudi u fertilnoj dobi.

1.3. Domovinski rat

Imajući u vidu sve do sada iznesene pokazatelje, Domovinski rat došao je u vrijeme kad je dobní sastav Hrvatske već bio znatno sužen u svom najvitalnijem obnoviteljskom dijelu. Dodatne migracije počele su i prije 1991. godine, a u vrijeme Domovinskog rata, i neposredno nakon njega, Hrvatsku je (bez iseljenog srpskog stanovništva) napustilo oko 130 000 mladih ljudi.⁸

Domovinski rat snažno je obilježio i gospodarsku i socijalnu situaciju. Izravne ratne štete u razdoblju između 1990. i 1999. iznosile su više od 65 milijardi DEM (cca 33 milijarde €). U njemu je bilo 13 583 poginulih i nestalih te 37 180 ranjenih. Mnogo je ljudi protjerano iz svojih domova, koji su većinom bilo porušeni i (li) opljačkani. Osim toga, tih godina Hrvatska je primila i prognanike iz susjedne BiH, tako da je i poslije rata u Hrvatskoj bilo oko 31 000 prognanika, 22 000 izbjeglica i oko 268 000 povratnika. Nadalje, u Hrvatskoj konstantno postoji preko 300 000 nezaposlenih radno sposobnih ljudi, invalida, branitelja i ostalih socijalno ugroženih skupina. Skoro pola milijuna građana Hrvatske živjelo je ispod linije siromaštva, a porastao je i broj umirovljenika, tako da su prosječne mirovine pale na 42% prosječne plaće. U sjeni Domovinskoga rata i ponatnog razdoblja nezadovoljstvo građana poraslo je i zbog, po mnogima, nepravedno provedene privatizacije društvenog vlasništva, što je dodatno povećalo nezaposlenost, prouzročivši pad socijalne sigurnosti. Zbog slabog priljeva doprinosa, uništene infrastrukture i nesigurnosti radnog

⁵ Usp. isto, 58. – 59.

⁶ Popis iz 1971. govori o 254 856 ljudi, 1981. registrirano je 210 330, a 1991. 285 216 stanovnika. Usp. isto, 64.

⁷ Podatke donosi dnevni list *Glas Slavonije* od 27. lipnja 2007.

⁸ Usp. A. AKRAP, *Obitelji u Hrvatskoj nakon domovinskog rata: stanje i perspektive*, u: S. Balaban (prir.), *Hrvatska obitelj na pokretima*, CPSSNC – GK, Zagreb, 2001., 67.

mjesta, Hrvatska je na pragu 21. stoljeća zapala u duboku krizu i ovisnost o državnom proračunu.⁹ Zbog ovih činjenica mnogi hrvatski građani, pogotovo mladi ljudi, osjećaju visok stupanj nesigurnosti i nepovjerenja prema bilo kojem političkom intervencu. S jedne strane, osjećaj siromaštva može biti kod nekoga subjektivan, ali objektivni pokazatelj, s druge strane, navode nas na zaključak kako je pad nataliteta uzrokovan i zbog ovih pokazatelja. Nepovjerenje rađa nesigurnost, a nesigurnost rađa neodlučnost. U takvoj situaciji mladi ljudi teško se odlučuju na brak, a ulaskom u brak teško se odlučuju na veći broj djece.

2. ANTROPOLOŠKI RAZLOZI

Kada govorimo o antropološkim razlozima pada nataliteta, na prvom mjestu ističemo da su to oni razlozi koji se direktno tiču čovjeka kao bića u odnosu. Kako nijedan razlog ne može biti uzet sam za sebe, nego su najčešće isprepleteni i uvjetovani jedan drugim, tako i antropološki najčešće uzimamo u relaciji sa sociološkim i ekonomskim razlozima. Ipak, neke razloge izdvajamo kao antropološke jer se tiču čovjeka direktno. To su, prije svega, njegov suvremeni mentalitet i promijenjena ljestvica vrijednosti.

Mentalitet suvremenog čovjeka, pa tako i Hrvata, obilježen je znanstveno-tehničkom civilizacijom. Napredak znanosti i tehnike oblikuju čovjeka u odnosu prema prirodi, prema drugome i prema njemu samome. Promijenjen mentalitet rađa drugačiju ljestvicu vrijednosti, a ona opet dalje utječe na konkretan život. Na prvom mjestu, napredak znanosti donio je čovjeku ekonomsko blagostanje, a društvo je ubrzanom razvojem dobilo poboljšanu medicinsku skrb i bolje socijalne uvjete. No, ekonomsko blagostanje, iz kojeg automatski slijedi obiteljsko i socijalno dobro, nije donijelo i povećan natalitet; dapače, u obiteljima s takvim ozračjem sklonost rađanju stoji lošije.¹⁰ Iako je problem, doduše, vezan uz ekonomske čimbenike, on je ipak negdje drugdje. U duhu i razmišljanju mladog čovjeka jednostavno nije popularno imati više dje-

ce. Javno mišljenje, oblikovanje slobodnog vremena, tržište rada i ljudskih resursa jednostavno ne pogoduju mladim ljudima koji imaju više djece, nego slobodnim samcima.¹¹

Izvor mnogih problema glede pada nataliteta jest i ljestvica vrijednosti današnjeg čovjeka. Individualizam, egoizam i hedonizam mijenjaju vrijednosni sustav. U postmodernom mentalitetu prevladava ideologija samoostvarenja, a zapadna kultura postala je kultura individualnih prava i sloboda. Ta sloboda nije više shvaćena kršćanski (kao sloboda darovana za drugoga), nego individualistički i utilitarno. Vrijednost samoostvarenja modernog čovjeka u središte svjetonazora ne stavlja opće dobro, nego dobro pojedinca, i to pod vidom koristi. Pojedinaac sa svojim pravima ima status "zlatnog teleta ili svete krave u koje društvo nema pravo dirati".¹² Onome tko se danas želi ostvariti, za profesionalni uspon potrebne su vrijednosti obrazovanja, uspjeha, predanosti na poslu, ambicioznosti, ukratko rečeno, olimpijsko geslo "brže, više, jače". Ostvarenje ovih vrijednosti zahtijeva brigu i vrijeme, a to isto zahtijevaju i djeca. Zato se brak, obitelj, odnosno djeca, često žrtvuju jer je bez djece jednostavno lakše ostvariti karijeru i doći do onoga što stoji u temelju, a to je ekonomsko blagostanje.

Rezultati znanstvenih otkrića, posebno medicinskih, danas se primjenjuju u ostvarenju nabrajenih vrijednosti. Zato problem pobačaja, povećane upotrebe kontracepcijskih sredstava i umjetna oplodnja u stvari dodatno pridonose, s jedne strane, samoostvarenju čovjeka, a s druge strane, smanjenju nataliteta.

⁹ Usp. V. PULJIZ, *Nac. djelo*, 14. – 15.

¹⁰ Usp. K. KORAČEVIĆ, *Člbenici koji utječu na brojnost djece u obitelji*, u: P. Aračić (ur.), *Obitelj u Hrvatskoj – stanje i perspektive*. Zbornik radova studijskih dana u Đakovu, 20. – 22. 10. 1994., Biskupski ordinarijat, Đakovo, 1995., 47.

¹¹ Dovoljno je npr. pogledati reklame u kojima se uvijek nameće slika „sretne“ obitelji s jednim ili najviše dvoje djece.

¹² K. KORAČEVIĆ, *Člbenici koji utječu na brojnost djece u obitelji*, u: P. Aračić (ur.), *Obitelj u Hrvatskoj – stanje i perspektive*. Zbornik radova studijskih dana u Đakovu, 20. – 22. 10. 1994., Biskupski ordinarijat, Đakovo, 1995., 47.

Čovjek sebe sve više ostvaruje u svojoj samodostatnosti. Karijera i sebična ljubav udvoje ne protežira više ideju o brojnim nasljednicima. Ako uzmemo u obzir da je antropologija, i to ona utilitaristička, zamijenila teologiju, onda nije ni čudno da su djeca prestala biti Božji blagoslov i način da čovjek sebi kroz nasljednike "osigura" vječnost. Zato uza sve moguće pozitivne faktore koji bi mogli pridonijeti porastu nataliteta uvijek ostaje ključan ovaj antropološki – čovjek postmoderne koji sebe često stavlja ispred općeg dobra i dobra drugog čovjeka.

3. SOCIOLOŠKI RAZLOZI

3.1. Sekularizacija

Sekularizaciju ovdje shvaćamo kao povijesni trend gubitka značenja religije i načina života utemeljenog na religiji, u kojima su ljudi pronalazili normativni i smisleni dio svoga života. Danas religija (i Crkva) sve manje utječu na orijentaciju ljudskog života i djelovanja i sve ga manje mogu kontrolirati. Ona također više nije jedini "dobavljač" znanja o religiji i duhovnosti. Humani dio vjere sekularizira se, tj. ne priznaje mu se njegov religijski dio. Zato se često smatra da je religijsko utemeljenje svega onoga što pridonosi rastu čovječnosti naprosto suvišno i nepotrebno.¹³ Dovoljno je samo ono ljudsko i živi se "kao da Boga nema". Sve više jača tendencija da se Crkvi prepuste ona područja života koja nisu toliko podesna da bi se sekularne institucije njima bavile ili jednostavno ne donose neku korist: stari, djeca, elementarna vjerska pouka, obredi u pojedinim trenucima života i slično. Tako se životni i društveni prostor, na kojem se može iskusiti ljepota i snaga kršćanske poruke i aktualnost njezina značenja, sve više sužava za modernog čovjeka.¹⁴ Ono što nudi religija sve manje je relevantno za mladog čovjeka i čovjeka u srednjim godinama. Zato je sekularizacija indirektno utjecala na smanjenje nataliteta – u onoj životnoj dobi u kojoj religija može nešto pružiti, ona se više ne smatra relevantnom. U sekulariziranoj kulturi otežano je oblikovanje kršćanskog identiteta i dubljih uvjerenja kod bračnih partnera, jer se brak jednostavno ne

shvaća na kršćanski način. Kršćanski ideali i vrednote nisu, doduše nestali, ali su jednostavno manje učinkoviti u formiranju ličnosti samih kršćana.

3.2. Opterećenost žene-radnice

U ne tako davnim vremenima žena je bila prvenstveno kućanica i čuvarica obiteljskog zajedništva, što je podrazumijevalo majčinstvo kao jedini poziv. Drugačiji model života bio je izuzetak. Industrijsko i moderno društvo donijelo je nekoliko promjena: na prvom mjestu, to je premještanje žene u razne sfere ekonomskog života, u kojima provodi većinu radnoga dana. Najčešći uzrok tomu je ekonomska potreba za zaradom koja omogućava bolji životni standard. Na drugom mjestu, to je opravdani porast razine školske i profesionalne izobrazbe žena, koje se žele potvrditi u društvenom životu. Od njih se ne može tražiti da jednom stečenu kvalifikaciju zaborave radi brige za djecu. To je danas jednostavno činjenica koju treba prihvatiti.¹⁵ Naravno, ona direktno utječe na odluku bračnoga para o tome koliko će imati djece, ako se žena uopće odluči na brak. Budući da je žena danas postala žena-supruga, žena-majka i žena-radnica, njezina trostruka uloga povećala je i njezine obveze i zadaće. Odatle proizlazi njezina preopterećenost, a nerijetko i nemogućnost optimalnog udjela kod podizanja vlastite djece.¹⁶

Činjenica da žena napušta vlastiti stambeni prostor nije problematična kad nema djece niti bi bila toliko problematična da država nudi kvalitetno organiziranu mrežu jaslaca, vrtića i osmosatnog boravka djece u školi.¹⁷ Taj problem djelomično je riješen, jer vrtići i jaslce ra-

¹³ Usp. S. KUŠAR, *Dijetar fakultetnog i ostale normativnog*, u: BS, 69.(1999.), 2-3, 289. – 290.

¹⁴ Usp. isto, 290.

¹⁵ Usp. K. KORAČEVIĆ, *Čimbenici koji utječu na brojnost djece u obitelji*, u: P. Aračić (ur.), *Obitelj u Hrvatskoj – stanje i perspektive. Zbornik radova studijskih dana u Đakovu*, 20. – 22. 10. 1994., Biskupski ordinarijat, Đakovo, 1995., 45.

¹⁶ Usp. J. BALOBAN, *Hrvatske kršćanske obitelji na pragu XXI. stoljeća*, GK, 1990., 26. – 27.

de najčešće do 17h, a velik broj žena-radnica radi i do 20 ili čak 21 sat. Tu društvo ne nudi rješenje i žena je sretna ako ima dadilju (i novca za nju) ili ako može uskočiti suprug ili netko od bliže rodbine. Tako današnje žene dolaze pred dvojaki izbor: ostati kod kuće odgajati djecu ili nastaviti radni odnos, s odlukom ne imati djecu. Budući da su im dodatna primanja prijeko potrebna, žene najčešće pokušavaju pronaći kompromis u tome da ostanu radnice, ali pod cijenu da rode manje djece. Tako natalitet pada jer društvo ženu nerijetko dovodi pred ovakve izbore. Osim ovog problema, žena radnica u Hrvatskoj često prigodom odlaska na porodiljni dopust dobije otkaz nakon što isti prođe. To je dodatni strah koji rezultira time da se mlade žene sve teže i rjeđe odlučuju na djecu.

3.3. Nestalni brakovi

Imajući u vidu sve navedene statističke podatke o broju rastavljenih brakova i porastu broja izvanbračnih zajednica, možemo zaključiti kako je svaki rastavljeni brak dodatni uzrok za pad nataliteta. Budući da poslije rastave većina ljudi više nema djecu, broj djece ostaje umanjen za onoliki broj koliko bi bračni partneri eventualno imali da se nisu rastali. Kao dodatni psihološki moment možemo navesti i činjenicu da djeca iz rastavljenih brakova redovito imaju veće sumnje glede ulaska u brak. No, ni ljudi u brakovima koji se formalno-pravno ne rastavljaju, a iznutra su vrlo krhki i puni konflikata,

redovito nisu spremni na veći broj djece.¹⁸ Za ovaj razlog pada nataliteta nema sigurnih uzroka, ali možemo pretpostaviti kako dugogodišnji nedostatak sustavnih priprema mladih ljudi na bračnu i obiteljsku stvarnost, kao i nedostatak savjetovališta za krizne bračne situacije pridonosi ovoj pojavi.

4. EKONOMSKI RAZLOZI

4.1. Loša stambena politika

Neusmjeravanom deagrarizacijom te spontanim i neplanskim procesom deuralizacije u Hrvatskoj je nakon Drugoga svjetskog rata dodatno poremećen prostorni razmještaj stanovništva. Regionalni urbani centri nisu mogli prihvatiti stanovništvo koje je migriralo iz sela u grad pa su glavni migracijski tokovi bili usmjereni prema makroregionalnim središtima u Hrvatskoj. Tako smo dobili brzi populacijski rast u Zagrebu, Splitu, Rijeci i Osijeku (s tim da danas u Zagrebu i bližoj okolini živi gotovo 1/5 hrvatskog stanovništva). Kako se stanovništvo selilo prema najvećim središtima, tako je zaobilazilo srednja naselja, odnosno gradove srednje veličine. Mali i srednji gradovi nisu mogli zadržati glavni deagrariziranog stanovništva u zonama koje su im gravitirale, pa je ruralni egzodus bio neizbježan.¹⁹

Taj ruralni egzodus ostavio je jednu vrlo važnu posljedicu koja je opet postala uzrok padu nataliteta i depopulaciji. Zbog dugogodišnjeg iseljavanja mladog stanovništva selo je u Hrvatskoj smanjilo biološku reprodukciju i od sredine 1970-ih godina je zahvaćeno prirodnim depopulacijom i demografskim starenjem. Ostao je neiskorišten seoski stambeni fond, ali je, s druge strane, nastala oskudica stambenog prostora u velikim gradovima zbog intenzivnog doselja-

¹⁷ Usp. isto, 27.

¹⁸ Usp. K. KORAČEVIĆ, *Čimbenici koji utječu na brojnost djece u obitelji*, u: P. Anušić (ur.), *Obitelji u Hrvatskoj – stanje i perspektive*, Zbornik radova studijskih dana u Đakovu, 20. – 22. 10. 1994., Biskupski ordinarijat, Đakovo, 1995., 46.

¹⁹ Usp. A. AKRAP, *Obitelj u Hrvatskoj nakon demografskog domaćeg stanja i perspektive*, u: S. Bakoban (prii.), *Hrvatska obitelj na prekretnici*, CPSNG – GK, Zagreb, 2001., 62. – 63.

vanja mladog stanovništva. Ta oskudica rezultirala je daljnjim padom nataliteta jer mladi ljudi nisu ulazili u brak ili su ga odgađali zbog neriješenog stambenog pitanja pa je proces snižavanja prirodnog prirasta samo ubrzan.²⁰

Osim toga, mogućnosti rješavanja stambenog pitanja, usporedno s mogućnostima otplate kupljene nekretnine, često se suprotstavljaju željenom i ostvarenom broju djece. Dugoročne (čak do 30 godina) otplate kredita, često malog stana, u ozračju nesigurnosti radnog mjesta ni psihološki ni sociološki ne pogoduju rastu nataliteta. Zato je nužna dugoročna i planska promjena stambene politike kroz poticanu stanoizgradnju i porezne olakšice mladim bračnim parovima koji se odlučuju na više djece.

4.2. Nezaposlenost i niska financijska primanja

Nakon rata i lošeg modela privatizacije u Hrvatskoj su nastala dva kronična problema, koji se rješavaju vrlo sporo: nezaposlenost i niska mjesečna primanja koja rastu sporije od cijene koju sa sobom donosi životni standard. Ovaj čimbenik u uskoj je vezi s opterećenošću žene-radnice ili se na njega nadovezuje. Prosječan broj od 300 000 nezaposlenih usporava ionako sporu gospodarsku, ali i obiteljsku situaciju. Htjeli ili ne htjeli, moramo priznati da je materijalna situacija društva i pojedinaca dobra osnova i za obiteljsku sigurnost. Uz financijske poteškoće dolazi i činjenica da je društvo nedovoljno spremno pomoći mladim roditeljima. Nezaposlenost mlade obitelji demotivira u pogledu rađanja, a nesigurnost radnog mjesta za mlade majke, nedovoljan broj jaslica i vrtića, visoke cijene proizvoda potrebnih za dijete itd., samo su neki od materijalnih razloga zbog kojih se mladi roditelji teže odlučuju na više djece. Ekonomija profita još uvijek diktira ritam društvenog života u skladu sa svojim interesima. Društvo koje ima tako naglašeni problem nezaposlenosti i niskih primanja, kao što je hrvatsko društvo, ne pogoduje širenju i razvoju obitelji ni pod jednim, a najmanje pod prokreativnim vidom. Iako se mnogi odgovornosti na to ne

obaziru (ili se obaziru samo generalno i deklarativno), promjene nabolje neće donijeti općenit jezik i zapažanja, nego konkretna rješenja.

5. BIOLOŠKI RAZLOZI

Statistički podaci koje smo naveli u prvom poglavlju pokazuju nekoliko stvari: ljudi sve kasnije stupaju u brak i time se smanjuje fertilna dob. Iako ovi čimbenici nisu u prvom redu biološki, oni ipak određuju biološke razloge pada nataliteta. Budući da se danas produžava vrijeme stjecanja profesionalne orijentacije i pružnici, napose žene, stupaju u brak između 25. i 30. godine, a s druge strane liječnici specijalisti ne preporučuju ženama rađanje nakon navršene 35. godine, onda fertilna dob traje svega 5 – 10 godina.²¹

No, kao biološki faktor smanjenja nataliteta možemo navesti i sve veći broj neplodnih bračnih partnera. Točni statistički podaci o ovom problemu ne postoje pa se barata liječničkim procjenama na osnovi iskustva iz prakse. Drži se da je između 10 i 20% (prosječno 15%) brakova neplodno, s podjednakom raspodjelom uzroka steriliteta kod muškaraca i žena. Kao dodatni problem ističe se i učestalost spontanijih pobačaja i nemogućnost određenog broja žena da trudnoću iznesu do kraja. Govori se čak o 10% spontanijih pobačaja na broj rođene djece.²² Prilično je, dakle, jasno da biološki faktori utječu na pad nataliteta iako je nemoguće preciznije odrediti u kojoj mjeri.

6. ZAŠTO DIJETE VIŠE NIJE BLAGOSLOV?

Procesi modernizacije sami po sebi uglavnom ne poštuju specifičnu kulturnu tradiciju određenog društva i zato je jasno da društvo mora

²⁰ Usp. isto, 63.

²¹ Usp. T. MATULIĆ, *Altruistički problemi braka i obitelji: etičko-medicinski vid*, u: S. Balaban (prir.), *Hrvatska obitelj na prekretnici*, CPSPC – GK, Zagreb, 2001., 200.

²² Usp. K. KORAČEVIĆ, *Čimbenici koji utječu na brojnost djece u obitelji*, u: P. Anđić (ur.), *Obitelj u Hrvatskoj – stanje i perspektive*, *Zbornik radova studijskih dana u Dubrovniku*, 20. – 22. 10. 1994., *Biskupski ordinarijat, Dubrovnik*, 1995., 46. – 47.

imati jasnu strategiju društvenog razvoja i barem načelni društveni konsenzus o prihvatljivom sustavu vrijednosti. S obzirom na negativne demografske trendove, nesigurno tranzicijsko razdoblje i ekonomsku nestabilnost, hrvatskom društvu potrebna je funkcionalna obitelj u kojoj su spojeni tradicionalni elementi i moderni zahtjevi.²¹ No današnja situacija navodi nas na ozbiljno razmišljanje o samoj situaciji djeteta unutar jedne moderne obitelji. Vidjeli smo nekoliko uzroka koji su doveli do pada nataliteta uopće, pa tako i u Hrvatskoj. Treba reći kako nijedan od uzroka ne stoji sam za sebe, oni su često isprepleteni i uvjetovani međusobno. Biološki su uvjetovani sociološkim (stvaranje karijere odgađa stupanje u brak, što smanjuje fertilnu dob), a antropološki ekonomskim, i obrnuto (komocija životnog standarda pogoduje sebičnom ostvarenju ljubavi udvoje, a nestabilnost radnog mjesta u koliziji je s dugoročnim stambenim kreditima na koje su mnogi mladi ljudi prisiljeni). Također je prisutan utpliv globalnih znanstvenih problema koji utječu na zdravlje čovjeka (zračenja koja štete plodnosti, kontracepcijska sredstva, postabortivne komplikacije itd.). Ovdje također možemo uzeti u obzir zašto dijete više nije blagoslov za roditelje i društvo, već se često promatra kao teret.

6.1. Ekonomsko-socijalni elementi

Neki autori pad nataliteta tumače teorijom socijalne razmjene. Opadanje broja rođene djece posljedica je promjene percepcije vrijednosti djeteta. Za razliku od tradicionalnog društva, gdje je ulaganje u dijete bilo manje od koristi koju ono donosi, u modernom društvu povećavaju se ulaganja, a smanjuje korist i tako se povećavaju obiteljski troškovi. Tako se otvaraju mogućnosti prihvatanja vrijednosti, normi i stavova koji ne moraju nužno biti u skladu s vrijednostima obitelji iz koje dijete dolazi.²² Zbog toga, primjerice, i izrazito kršćanske obitelji na dijete gledaju kao na "kredit bez pokrića" ili "kapitalno ulaganja s malom vjerojatnošću povratka uloženo".

Posljedice smanjenja broja djece slične su uzrocima. Sociološki gledano, smanjenje broja djece, kratkoročno i dugoročno znači i pad nataliteta. Ekonomski gledano, povećane potrošačke aspiracije mogu se bolje realizirati s manje djece. No pad nataliteta dugoročno se odražava na tržište rada jer se smanjuje broj radno sposobnog stanovništva, što opet ostavlja posljedice na životni standard. Ako je, naime, manje radno sposobnih ljudi u odnosu na umirovljenike, i mirovine će biti manje. Da bi se održao egzistencijalni minimum za uzdržavano stanovništvo, morat će se povećavati ulaganja i doprinosi za npr. mirovinske fondove, a to opet znači manja primanja. Zato može uslijediti lančana reakcija – niži standard opet za sobom povlači manje šanse za demografsku obnovu. Možemo spomenuti i psihološku posljedicu pada nataliteta – mlado društvo daje doprinos općenitom optimizmu u društvu, što se ne može reći za Hrvatsku, koja postaje sve više "staračka" zemlja.

6.2. Dezintegracija obitelji

Jedan od razloga zašto se o djetetu više ne govori kao o blagoslovu jest i dezintegracija obitelji. Dok je tradicionalna obitelj bila višeslojna i nezaobilazna činjenica na kojoj se temeljilo cjelokupno društvo, a djeca osiguravala očuvanje te kohezije, moderna obitelj poprimila je prvenstveno značenje utočišta i emocionalnog zaklona od stresnog javnog života, u kojem čovjek često ne smije biti ono što jest, nego ono što društvo od njega traži da bude. Željan odmora, čovjek se želi nakon radnog dana povući u intimnost i zaklonjenost svog doma, a potrebe djeteta mu taj odmor ne omogućuju. Razumljivo je, dakle, da zbog toga obiteljski odnosi kreću u individualnoj sferi, u kojoj djeca mogu predstavljati opterećenje, a ne blagoslov.

²¹ Usp. K. NIKODEM, P. ARAČIĆ, *Obitelj u transformaciji*, u: J. Balaban (prir.), *U potrazi za identitetom. Komparativna studija vrednota: Hrvatska i Europa*, Golden marketing – Tehnička knjiga, Zagreb, 2005., 155.

²² Usp. isto, 157.

6.3. Sekualizacija javnog života

Osim dezintegracije, suvremeno društvo prožeto je seksualizacijom javnog života. Na seksualnost se više ne gleda kao na nešto strogo unutar braka, u funkciji prokreacije, nego je postala javna do te mjere da možemo govoriti o "erotizaciji današnjeg društva".²⁵ Zbog izrazitog naglašavanja seksualnosti, i njezine odvojenosti od pojma ljubavi koja se otvara novom životu, seksualnost je postala način življenja sebičnosti udvoje, što je rezultiralo izbjegavanjem većeg broja djece. U takvom svjetonazoru dijete ne može biti blagoslov.

6.4. Privatizacija obitelji

Dok je seksualnost stavljena u javnost i na ulice, obitelj se povukla iz javnog života u privatnost i intimnost obiteljskog ognjišta, iako je to danas često "obiteljsko televizište".²⁶ Za razliku od tradicionalne obitelji, kao političkog, pravnog, ekonomskog, sociološkog i religijskog čimbenika, suvremena obitelj iščezla je s pozornice društvenih događanja i okrenula se samoj sebi. Istina, time je dobila na intimno-psihološkoj snazi, ali je izgubila i sve više gubi na socioekonomskom, društvenom, znanstvenom, političkom, pa čak i kulturnom planu.²⁷ U ovim odnosima najviše posljedica trpi onaj najslabiji – dijete. Privatizacijom i jačanjem intimnosti djeteta, doduše, zadovoljava i obogaćuje psihološke i emocionalne potrebe roditelja, ali za to je dovoljno i jedno, eventualno dvoje djece. Svako daljnje dijete više nije promatrano kao blagoslov, ni od strane društva, ni od strane same obitelji.²⁸

6.5. Labave obiteljske veze

Ono na što treba skrenuti pozornost, jest činjenica da su danas odnosi labavi i nepostojani, a to se odražava i na obitelj. Naglašena individualnost nekad ide u individualizam, razlike među pojedincima se lako uočavaju i time se potencijalu moguće razmirice. Ne traži se ono što je zajedničko, nego ono što je različito. Na području obitelji dolazi do nestalnosti i labavosti

veza. Zbog socioekonomskih i antropoloških razloga nastaju dvogeneracijske obitelji, a zbog prenasopodjele uloga smanjuje se broj članova jer se tako najlakše izlazi na kraj s poteškoćama. Stariji često završavaju u staračkim domovima, a djeca (ako ih ima) u generacijskom srazu ostaju neshvaćena u svojim opravdanim traženjima, prepuštena medijima ili uličnoj subkulturi, što im pruža prividno zamjensko utočište.²⁹ Tako labave veze postaju još labavije, a ako dijete opravdano traži ono što mu pripada kao osobi u cjelini (a ne samo kao potrošačkom biću), onda se uvijek može ići linijom manjeg

²⁵ Usp. T. MATULIĆ, *Obiteljske vrijednosti i neki aspekti socijalne zaštite obitelji*, u: *Revija za socijalnu politiku*, 9. (2002.), 2, 154.

²⁶ Isto, 154.

²⁷ Usp. isto, 154.

²⁸ Usp. M. ČUĐINA-OBRAĐOVIĆ, J. OBRAĐOVIĆ, *Psihologija braka i obitelji*, Golden marketing – Tehnička knjiga, Zagreb, 2006., 216 – 217.

²⁹ Usp. T. MATULIĆ, *Obiteljske vrijednosti i neki aspekti socijalne zaštite obitelji*, u: *Revija za socijalnu politiku*, 9. (2002.), 2, 154.

otpora, izbjegavati djecu i ne promatrati ih kao blagoslov, nego kao nametnuti teret.

UMJESTO ZAKLJUČKA

To su samo neke pojave koje ukazuju na rastakanje obitelji izvana i iznutra, što utječe na prestanak poimanja djeteta kao blagoslova. Ne treba zaboraviti ni brakove utemeljene iz ekonomskih motiva ili one sklopljene naprečac, te na siromašne obitelji. Valja priznati da u mnogim segmentima ne postoji više obitelj "od nekada". Ona se transformirala u obitelj kojoj je zajedničko samo obitavalište, a sve ostalo je različito: svjetonazor, osobni interesi, prioriteti, čak i političko i religiozno opredjeljenje. Iz svega ovdje navedenoga, zabrinjavajuće je teško govoriti mladom čovjeku u obitelji, i djetetu kao blagoslovu, kad je obitelj kao temeljna stanica društva i prihvatilište novoga života te prirodni ambijent odgoja djece sve više ugrožena na vjetrometini socioekonomskih, društvenih, svjetonazorskih i globalizacijskih procesa.³⁰

Možda su svi navedeni negativni razlozi lice suvremenoga društva. No, možda bismo u naličju mogli pronaći nešto pozitivno i onda te pozitivne odrednice češće iznositi na vidjelo, nošeni Pavlovom rečenicom "sve provjeravajte, dobro zadržite"³¹. Društvene promjene u dvadesetom stoljeću nisu samo negativne, s obzirom na brak i obitelj, nego su višeznačne i uključuju i pozitivne vrednote. Promjene su donijele novo razmišljanje o vrijednosti i dostojanstvu ljudske osobe, pa tako i djeteta. Na pozitivne stavove o djeci utječe i misao kako ona nisu samo objekt, nego i subjekt odgoja; naglašena je mogućnost samoostvarenja djeteta i izgradnja njegova identiteta. Brak je sve više promatran kao ustanova u koju se ne ulazi naprečac i, iako možemo zamjerati beskrajno odgađanje ulaska u brak kod mladih ljudi, ipak možemo primijetiti i njihovu bojazan jer je brak nešto u što treba ući s punom odgovornošću.

Posljedice pada nataliteta mogu se kompenzirati davanjem podrške mladim bračnim parovima i roditeljima. Budući da su oni sve više

oslonjeni sami na sebe i na uzajamne odnose, potrebne su im mnoge vrednote, a njih im netko treba posvjedočiti i podržati ih.³² Kako sekularizacija donosi pojačanu individualnost i smanjen utjecaj institucija, raste potreba osobnog angažmana ili angažmana manjih skupina.

Individualnost pojedinaca prilika je za iskazivanje vrijednosti osobnog dostojanstva čovjeka kao slike Božje i naglašavanje njegove originalnosti i nezamjenjivosti u svakom pogledu. To je vrlo važno u govoru o emancipaciji žene i njezinom položaju kao supruge, majke i radnice. Rezultat oslobođanja žene ne smije biti njezina maskulinizacija, jer bi to samo bila potvrda da je svijet stvoren prema mjeri muškarca. Bitna je originalnost u obitelji i društvu.³³ To se odražava i na govor o djetetu, kao blagoslovu za bračne partnere. Taj blagoslov zahtijeva ulaganja i napor, ali upravo zbog promjene pogleda na podjelu muško-ženskog odnosa i uloga, napor i ulaganja se smanjuju.

Sve u svemu, potrebno je afirmirati misao da dijete nije samo psihološko i emocionalno zadovoljenje čovjekovih potreba, nego i egzistencijalno, pa i religiozno. Budući da je obitelj univerzalno-ljudska kategorija, a ne prvenstveno religiozno-kršćanska³⁴, onda joj treba pristupiti kao ljudskoj. Naravno, ne treba zaboraviti teološki princip da se milost nadograđuje na narav. Blagoslov, kao milosna kategorija, nadograđuje se na zadovoljenje potreba, što je ljudska kategorija. Ako su supružnici svjesni djeteta kao potrebe, a ne samo kao tereta, onda je puno lakše progovoriti i o blagoslovu koje dijete u stvari jest.

³⁰ Usp. isto, 155.

³¹ 1 Sol 5,21

³² Usp. isto, 300.

³³ Usp. Z. PAJČIĆ-JELIĆ, *Žena, aspruga i majka u obitelji i društvu u svjetlu pobudnica "Obitelji zajednica"*, u: P. Aračić (ur.), *Obitelji, postani ono što jest*. Radovi simpozija o Pobudnici pape Ivana Prola Drugog „Familiaris consortio – obitelji zajednica“ u Dubrovniku, Biskupski ordinarijat, Dubrovnik, 1983., 123.

³⁴ To je vidljivo iz već navedenih stavova o obitelji iz EVS. Obitelj je podjednako važna i religioznima i nereligioznima.

Piše: Svoja Blažević

OBITELJ

- »kućna Crkva«

Obitelj je osnovna stanica ljudskog društva, koja se temelji na zajedničkom životu krvnih srodnika, najčešće roditelja i djece, a često su tu i drugi: djed, baka i članovi šire obiteljske zajednice. **Obitelj** je međusobno vezana intimnim osjećajima, suradnjom, pomoći i drugim zajedničkim interesima, kao što su imanje, posao, stan, kućanstvo i slično.

OBITELJ DANAS

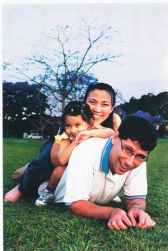
Današnjim obiteljima nije nimalo lako u okruženju gdje se omalovažavaju obiteljske i kršćanske vrijednosti. Iako je obitelj prenositeljica biološkog života i života vjere, ona to danas čini s velikim poteškoćama, što rezultira ozbiljnim demografskim krizama u nekim narodima, pa tako i u našem hrvatskom narodu, te dubokom duhovnom krizom. Suвременa civilizacija zahvaća naše obitelji tako da one sve teže prenose vjerske i moralne vrijednosti na nove naraštaje, posljedica čega su velika egzistencijalna nesnalaženja i lutanja djece i mladih. Potrošački mentalitet i individualizam iskrivljuju poimanje ljudske osobe i istovremeno zanemaruju čovjeka kao društveno biće. To se odražava i na shvaćanje braka i obitelji, kao i na zakonodavstva o braku i obitelji. Time se, ugrožavaju ne samo stabilnosti braka i obitelji nego i društveni i gospodarski život naroda. Zaokupljenost ovozemaljskim interesima, u kojima sebičnost uzima sve više maha, rezultira sve manjim osjećajem za drugoga i njegovu nevolju, za darežljivost i pomaganje. Vidljivo je kako su bračno-obiteljska i demografska situacija posljedica nepovoljnih poli-

tičkih, ekonomskih i drugih procesa. Potrebno je uočiti uzroke tih negativnih procesa. Neki su od njih: nedovoljno istraživanje svijeta mladih i ozbiljnijeg rada s njima, povećanje broja rođenih izvan bračnih zajednica i time jednoroditeljske obitelji, velik broj onih koji se ne žele ženiti i udavati, pokušaji ozakonjenja istospolnih zajednica, nedovoljan utjecaj kršćanstva na obitelj i život uopće.¹

REAKCIJA CRKVE

Crkva nije mogla ostati ravnodušna na zbivanja u svijetu koja nisu išla u prilog obitelji, nego, dapače, njezinu raslojavanju. Pape su više puta intervenirali u korist obitelji kroz različite dokumente, nagovore i pobudnice. Iako je Crkva imala jasne stavove s obzirom na brak i obitelj, bila je prisiljena suočiti se s izazovima koje je vrijeme stavilo pred nju. Temeljni izričaj Crkve izrečen je na Drugom vatikanskom saboru, u dogmatskoj konstituciji *Lumen Gentium* – Svjetlo naroda: "Iz ženidbene za-

¹ P. ARAČIĆ, *Čovjekovo djelovanje i aktualne obiteljske vrijednosti*, u: Hrvatska obitelj na prekretnici, uredio S. BALOBAN, Glas Koncila, Zagreb, 2001., str. 109.-137.

djelovanje na području braka i obitelji. Izdao ga je papa Ivan Pavao II. godinu dana nakon saziva spomenute sinode. Isti papa upućuje Pismo obiteljima 1994., izdaje encikliku *Evangelium vitae* – Evanđelje života, gdje označava obitelj kao "svetište života", a i sam Katekizam Katoličke Crkve³ naglašava važnost i ulogu obitelji u formaciji čovjeka, kao čovjeka i kao vjernika. Dokumenti ukazuju na važnost obitelji, pozivajući se na njezino značenje u prvoj Crkvi. U njoj vide ideal i traže uzor. Zato ćemo se zadržati na važnosti obitelji kao "kućne Crkve" iz prvih kršćanskih vremena.

"KUĆNA CRKVA"

Kršćanstvo je obitelji dalo sasvim novo značenje i važnost koja se temelji na činjenici da se Bog rodio kao čovjek, odrastao u ljudskoj obitelji i na taj način posvetio obitelj kao mjesto boravišta samoga Boga. S tom svijesti živjeli su kršćani u vremenu nastanka Crkve. Ona se u prvim stoljećima zapravo strukturirala i širila unutar obitelji. U Svetom pismu nalazimo izvještaje o tome kako su u kršćansku zajednicu stupali svi članovi obitelji i slavili liturgiju: "...u kućama bi lomili kruh te u radosti i prostodušnosti srca zajednički uzimali hranu hvaleći Boga" (Dj 2,47). Zato je Crkva nazivala obitelj najuzvišenijim izrazima: "kuća Božja", "mala Crkva", "domaća Crkva", jer je u njoj vidjela mjesto molitve, rasta u ljubavi Božjoj, mjesto poučavanja djece u vjeri i kršćanskog svjedočenja. Svoje preživljavanje Crkva zahvaljuje upravo obiteljima kao kućnim Crkvama, a razlog je sljedeći: u početcima Crkve, u vremenima progona kršćana, kućne Crkve su djelovale u katakombama. Tek kada

² u: DRUGI VATIKANSKI SABOR, *Lumen gentium*, 11.

³ usp. DRUGI VATIKANSKI SABOR, *Apostolicam actuositatem*, 11.

⁴ usp. DRUGI VATIKANSKI SABOR, *Gaudium et spes*, 47, 52.

⁵ usp. *Katekizam Katoličke Crkve*, Hrvatska biskupska konferencija – Glas Koncila, Zagreb, 1994., br. 1656, 1658, 2685 i dr.

jednice proizlazi obitelj, u kojoj se rađaju novi građani ljudskog društva, koji po milosti Duha Svetoga postaju po krštenju sinovi Božji, da tako Božji narod može trajati kroz sve vjekove. U toj Crkvi, koja bi se mogla nazvati kućnom, roditelji moraju biti za svoju djecu riječju i primjerom prvi vjesnici vjere, i njegovati zvanje prikladno za svakog pojedinoga, s osobitom brigom za ono sveto.⁶ Osim u spomenutoj konstituciji, Drugi vatikanski sabor progovorio je o obitelji kao "domaćem svetištu Crkve" u dekretu *Apostolicam actuositatem* – Apostolat laika⁷ te o braku i obitelji u suvremenom svijetu u pastoralnoj konstituciji *Gaudium et spes* – Radost i nada⁸. Intervencije Crkve nastavljaju se i nakon Drugoga vatikanskog sabora. Važno je spomenuti posebnu biskupsku sinodu u Rimu, 1980. godine. Plod spomenute sinode bit će dokument *Familiaris consortio* – Obiteljska zajednica, koji je postao temeljnim za crkveno

je car Konstantin 312. godine odobrio da se kršćanstvo može javno ispovijedati, kršćani se više nisu morali skrivati. S vremenom su te kućne Crkve bile sve više zamjenjivane bazilikama. No, na praksu prve Crkve, iz prvih kršćanskih vremena, pozivaju se svi današnji dokumenti, jer se ona gradila na iskustvu solidarnosti, zajedništva, suodgovornosti i pomoći. Zato vjera ne smije biti shvaćena kao neaktivno i meditativno kršćanstvo, nego uvijek konkretno i djelotvorno. Živjeti iz vjere, znači živjeti ne samo za sebe, nego i za druge. Obitelj se naziva "kućnom Crkvom", jer obitelj je i društvo i Crkva u malom, te tako temelj i budućnost svakog društva i eklezijske zajednice. Mnogo je zadataka i problema koje još valja riješiti. Jedan od osnovnih jest taj da kršćanska obitelj mora svoju vjeru živjeti u konkretnom životu i situacijama. Zato ćemo se zadržati na važnosti obitelji u društvenom i crkvenom ambijentu.

OBITELJ I DRUŠTVO⁶

Kompendij socijalnog nauka Crkve vidi i ističe obitelj "kao prvo prirodno društvo, nositeljicu vlastitih izvornih prava, te je stavlja u središte društvenog života: potisnuti obitelj na pobočnu i drugotnu ulogu, isključiti je s položaja koji joj u društvu pripada, značilo bi nanijeti tešku štetu istinskom rastu svega društvenog tijela".⁷ Obitelj je dobro potrebno narodima, nezaobilazan temelj društva i veliko blago su-pružnika tijekom cijelog njihova života. Ona je ustanova koja se nalazi između pojedinca i društva, i ništa je ne može u potpunosti zamijeniti. Temelj društvenog zauzimanja obitelji leži u njenom poslanju od Isusa Krista, koji traži prepoznavanje Boga u svakom trpećem čovjeku. Uz prijenos vjere i Božje ljubavi pre-

ma svakom čovjeku, jedna od najvećih zadaća obitelji jest odgoj slobodnih i odgovornih ljudi, koji će kasnije djelovati kao zreli članovi društva. I tu je opet najvažnije svjedočanstvo odraslih, koji su najvećim dijelom odgovorni u kakvom će društvu oni sami, i kasnije njihova djeca, živjeti: ako djeca vide da njihovi roditelji, i općenito odrasli koji ih okružuju, žive radosno i sa zanosom, unatoč teškoćama, u nima će lakše rasti duboka radost života koja će im pomoći nadvladati moguće prepreke i protivnosti koje nosi ljudski život. Osim toga, kada se obitelj ne zatvara u samu sebe, djeca uče kako je svaka osoba dostojna ljubavi te da među ljudima postoji bitno, opće, bratstvo. Prijenos vjere na djecu, uz pomoć drugih osoba i ustanova kao što su župe i škole, odgovornost je koju roditelji ne mogu zanemariti ili u

⁶ usp. N. DOGAN, *Obitelj mjesto dopunjenja društvenog zajedništva i eklezijskog poslanja*, u: *Obitelji*, postani ono što jes! , ur. P. ARACIĆ, N. DOGAN, S. PLATZ, M. SRAKČIĆ i dr., Biskupski ordinarijat - Đakovo, Đakovo, 1984., str. 76-84.

⁷ u: *Kompandij socijalnog nauka Crkve*, br. 211.

potpunosti nekome povjeriti. Jezik vjere uči se u obiteljskom ognjištu na kojemu ta vjera raste i jača kroz molitvu i kršćanski život. Samo zdrava obitelj jamči isto tako zdravu društvenu zajednicu. Iz toga proizlazi da ako u obitelji ne postoji uobičajena ljudskost, nesciđenost, solidarnost, dijalog, zajedništvo – tada i društvena zajednica trpi. Na žalost, u današnjoj obitelji odnosi su sve problematičniji. Trenutna situacija također je i poziv vladajućima i zakonodavcima na razmišljanje o dobru koje kućna ognjišta u miru i skladu jamče čovjeku i obitelji. Crkva ustaje u obranu najosnovnijih prava obitelji kako bi potakla društvenu zajednicu na stvaranje poretka koji bi omogućio svim ljudima život dostojan čovjeka. Uloga Crkve u obitelji je velika, o čemu će više biti riječi u sljedećem odjeljku.

OBITELJ I CRKVA, CRKVA I OBITELJ

U okviru eklezijalnog života obitelj ima veliku ulogu i poslanje. Temeljni naziv za obiteljsku zajednicu jest "Crkva u malom". Obitelj je, dakle, ponazoženje Crkve. Važna je praksa, svjedočanstvo, iskustvo kršćanske ljubavi, gledanje stvari iz drugog kuta, iz Božje perspektive. Kršćanska obitelj svoje poslanje svjedoči u svakodnevnim životnim situacijama. No, tomu nije uvijek bilo tako. Kršćanstvo je kroz povijest smatrano vjerom intime, vjerom bijega od konkretne stvarnosti i ovoga svijeta. Veliku ulogu odigrala je i naša crkvena teologija koja je naglašava stvarnost ovoga svijeta kao "dolinu suza" i grešnu prigodu.

Tijekom života čovjek se suočava s teškim životnim situacijama, patnji, praćenim osjećajem nemoći i izgubljenosti, no kršćansko rješenje nije bijeg, već konkretni zahvat u samu stvarnost. Javno življenje i svjedočenje vjere potrebno je i stoga što je kršćanstvo okrenuto ponajprije bližnjemu, čovjeku potrebitom pomoći. Važno je priznati i drugome da je osoba dostojna življenja, da je njegovo lice – Božje lice. Kršćanska obitelj pozvana je odgovorno

sudjelovati na poslanju Crkve, stavljajući sebe u službu Crkve i društva, svim svojim bićem i djelovanjem. Obitelj ne samo da prima ljubav od Krista, nego je mora prenositi svoj braći i tako stvarati zajednicu života i ljubavi. Obitelj vjeruje, svoju vjeru živi i nju evangelizira. Najvažnije je, dakle, svjedočenje. Bog je uzdigao obitelj i učinio je znakom i savezom ljubavi između Boga i ljudi, Isusa Krista i Crkve. Obitelj je mjesto saveza ljubavi. Bog ljubi stalno. Iz toga proizlazi i unutarnja dinamika obiteljskog života, koja se vidi i izvana. Nutarnja ljubav u obitelji okrenuta je prema Crkvi, koja iz te ljubavi raste i biva evangelizirana. Bit cjelokupne evangelizacije sastoji se u tome da je kućna Crkva, tj. obitelj, pozvana svojim svjedočanstvom rasvijetliti one koji traže istinu. Naglasak je na dvije činjenice: unutar obitelji svjedočiti Kristovu ljubav i tako evangelizirati vlastitu obitelj, ali i ostale ljude.

Istaknuli smo važnost obitelji za Crkvu, no suradnja je obostrana: Crkva otkriva obitelji njezin vlastiti identitet, a obitelj čini Crkvu suvremenom, prisutnom i živom u svijetu. Temelj Crkve, kao obitelji, jest nebeski Otac.⁸ Zajednički Otac uzrokuje bratsko-sestrinske odnose u samoj Crkvi, i tako ona biva jednom velikom obitelji. Crkva gleda obitelj kao "Crkvu u malom", koja izgrađuje veliku Crkvu Kristovu.

UMJESTO ZAKLJUČKA

Obrnova Crkve i društva počinje s obnovom obitelji, a obnova obitelji s osobnim posvećenjem svakog njezina člana. Ukazali smo na to kako je obitelj mjesto očovječenja i uosobljenja pojedinca i društva – ali isto tako i Crkva u malom. Možemo zaključiti da je Crkva toliko živa, koliko su kućne Crkve, tj. obitelji, žive. Zato je potrebno poduzeti sve napore za jačanje i razvijanje obitelji, jer o njoj ovisi evangelizacija Crkve i budućnost društva.

⁸ usp. Mt 23, 1-10; Mt 12, 50

A surreal painting depicting a woman in a vibrant red dress floating horizontally in the center of the frame. She is surrounded by dark, jagged, and textured rock formations. In the foreground, there are large, rounded, reddish-orange shapes that resemble giant hands or pieces of meat. The background features a deep blue sky with dark, silhouetted trees. The overall style is expressive and dreamlike, with a focus on strong colors and dramatic lighting.

Promišljanja

Isus i ja

U samoći sobe promatram Tebe.
Visiš na križu.
Zatvaram oči. Vidim te na Maslinskoj gori.
Usne ti izgovaraju molitvu.
U riječima je strah. U očima suze.
Sklopljene ruke dodiruju hladan kamen
dok ti koljena ljube zemlju.
"Oče, ako je moguće otkloni ovu čašu od mene.
Ako je moguće!"
Predaješ se u Očeve ruke,
da se izvrši Njegova, a ne Tvoja volja.
Odvode te... udaraju... pljuju...
Razapinju, a Ti moliš da im Otac oprost.

Otvaram oči. Gledam križ, a Tvoj mi pogled kaže:
"To sam učinio i zbog tebe. Važna si mi.
Ja te volim!"
Saginjem glavu jer ne zaslužujem
Tvoju ljubav i Tvoj pogled.
"Sve sam ti oprostio. Novi život darovao.
Obriši suze i kreni za mnom. Bit ću uz tebe.
Govori o meni malenima, izgubljenima i ostavljenima.
Govori svima koji me traže.
I pričaj im o ljubavi kojom ih ljubim."

N. N.

Božja pasija u Kristu

Piše: MARTINA KUVČEVIĆ

U Isusovu naviještanju i djelovanju posebna je poruka o kraljevstvu Božjem i način na koji je Isus tumači ljudima. Svoje mišljenje iznosio je sa zadivljujućom sigurnošću, ne pozivajući se ni na kakav ljudski autoritet. Razlog takva stava i držanja, te slobode i mirnoće, u njegovu je odnosu prema Bogu. Svekolika Isusova praksa bila je društveno-revolucionarna, odnosno politički opasna, jer je desakralizirao vlast te doveo u pitanje vladajuće društvene i međuljudske odnose, stavljajući na prvo mjesto služenje, ispred vrednota tradicije i ponašanja.

Kako je živio, tako je i križ uzео. Isus nije bježao, već je ostao vjerran svojoj zadaći i nesebičnom zalaganju za druge. Na svoje uzdignuće, tj. nasilnu smrt na križu, gleda kao na put kojim će proslaviti Oca, kojim će knez ovoga svijeta biti svladan.

U procesu koji se protiv Isusa vodio pred Velikim vijećem, odlučujuće su bile dvije stvari: pitanje Mesije te Isusov govor o razorenju hrama, kojim se htjelo dokazati da je Isus krivi prorok i bogohulnik. Poncije Pilat donosi odluku da se Isusa smakne te započinje politički proces protiv Isusa. U Kristovu raspeću, po svjedočanstvu biblijskih izvješća, sudjelovali su domaći i stranci, okupirani i okupatori, Židovi i Rimljani, Židovi i pogani, tu – protiv Božje prisutnosti i dobrih snaga života – surađuju i uroćuju se svi predstavnici tadašnjeg svijeta.

Ovaj rad podijeljen je u dvije cjeline, a svaka cjelina sadrži tri naslova. Nakana cjeline sastoji se u prikazivanju Kristove patnje, tako u prvom dijelu donosimo okolnosti vidljive pojavnosti patriškog Krista, a drugi dio zalazi u transcendentnost trpećeg Krista. U drugoj cjelini na tragu smo Kristove smrtnog agonije, zalazimo u relaciju Trojstvene patnje koja se aktivira Sinovljevom "poslušnošću do smrti, smrti na križu" (usp. Fil 2, 8).

1. VANJSKA POJAVNOST PASIJE

Ako želimo prodrijeti u muku, smrt i uskrsnuće s povijesnog stajališta, ne možemo krenuti od drugih izvora nego od samih evanđelja, u kojima se mjerodavno i nenadmašivo otkriva smisao ondašnjih događaja. Prva izvješća o Isusovoj osudi, muci i smrti najstariji su dijelovi evanđelja, a sve ostalo je duži uvod tim izvješćima. Najveća podudarnost evanđelja upravo je u izvještajima Isusove osude, muke i smrti, što je prije svega navještaj vjere u Isusa Krista.

1.1. Religiozno – politički uzroci i posljedice Kristove pasije

Isus je odmah nakon prvog javnog nastupa naišao na protivljenje (Mk 3,6) i to je protivljenje raslo. "Sadržaj Isusova propovijedanja o Kraljevstvu Božjem, djela i prisposode, ponašanje prema ljudima i najsvetijim institucijama onodobnoga židovstva, kao i sama osoba Isusa iz Nazareta, ocrta ideju o golemom 'ek-

splozivnom' potencijalu za društveno-religioznu instituciju onoga doba."¹ Isusova nova slika o Bogu te njegov govor popraćen konkretnim ponašanjem o novim bratskim odnosima među ljudima, o svijetu bez nasilja, bez gospodarenja nad drugima, bez iskorištavanja slabijih, bez diskriminacije bilo koje vrste, stavlja u pitanje društveno – političku moć i njezine nositelje. Otuda otpor vodećih krugova u židovstvu, koji je i pridonio tome da Isusov iskren i odlučan odnos bude okončan nasilnom smrću. "Ovdje nisu zajedno na djelu samo elite, već i okupljena 'svjetina' (konkretna javnost) te čak i ljudi od najvećeg Isusova povjerenja."²

U procesu protiv Isusa razabiremo religijski i politički proces. U religijskom procesu Isusovo kršenje propisa o suboti i obrednom čišćenju hrama tumači se kao lažno prorokovanje i bogohuljenje, za što se izricala smrtna kazna kamnovanjem. Veliki svećenik i Sinedrij mogli su odlučivati samo o blažim oblicima kažnjavanja, a smrtnu osudu mogla je izreći samo rimska politička vlast. Religijska vlast Židova bila je svjesna da za kritiziranje hrama i kulta, te kršenje Zakona, Rimljani neće izreći smrtnu presudu jer se optužba temelji na religijskoj podlozi, pa su morali smisliti kako bi Isusov pokret prikazali kao političku prijetnju.

Stoga su Pilatu predstavili Isusa kao "samo-proglašenog mesiju" koji svojim pričama loše utječe na narod, te bi mogao biti huškač i moguć politički pobunjenik. Za Veliko je vijeće blagdan Pashe, s bezbrojnom gomilom svijeta u Jeruzalemu, bila dobra prilika da se pred okupljenim Izraelom Isusa javno raskrinka kao prokletog i napuštenog od Boga.³

¹ KARLIĆ, I., *Osuda i smrt Isusa iz Nazareta, Krista*, u: *Bogoslovska smotra*, god. 74 (2004.), br.3, str. 870.

² WELKER, M., *Što se događa pri Većeri Gospodnjjoj?*, Teološki fakultet "Matija Vlačić Ilirik", Zagreb, 2006., str. 79.

³ Usp. LOFENK, G., *Posljednji dan Isusov*, KS, Zagreb, 1984., str. 53.

1.2. Bičevanje i izrugivanje – prethodne kazne razapinjanja

Po rimskom običaju, svakom je raspeću prethodilo bičevanje kao popratna kazna. Marko i Matej o tome izvješćuju, a izvještaj četvrtog evanđelja spominje bičevanje prije osude na smrt (Iv 9,1) kao posljednji pokušaj rimskog upravitelja da pokuša izbjeći izricanje smrtnne kazne. Rimsko je bičevanje bilo opasno zato što broj udarača nije bio ograničen, a na završecima remena često su bili privezani komadi kostiju ili dijelovi metala. Sve to daje naslutiti što znači ona kratka rečenica kod Mk 15,15 "Pilat je dao Isusa bičevati."

Osuđenici nisu nosili na stratište cio križ, nego samo poprečnu gredu dok je dužinska greda bio stup, čvrsto zakopan u zemlju, koji je trajno služio kao dio križa. Prije raspeća nudili su mu piti namirisana vina (Mk 15,23), opojno piće koje se prije smaknuća nudilo osuđenima: "Onomu koji izlazi na stratište da bude smaknut daje se komad tamjana u čaši s vinom da mu to oduzme svijest", kaže Babilonski talmud u Sangedrinu 43a.⁴ Kada bi se stiglo na stratište, osuđenika bi plegli na zemlju, pribili mu ruke na poprečnu gredu te ga podigli na dužinsku gredu; poprečnu gredu čvrsto bi zabili na dužinsku i tek onda pribili noge. Rimskim običajima pogubljenja odgovaralo je da se jedna tabla, s naznakom njegove krivnje, nosi ispred krivca ili mu se objesi oko vrata, a ovdje se ona pribija na križ – prema Ivanovu evanđelju – na hebrejskom, grčkom i latinskom.⁵

Isus je bio raspet u sredini, između dvojice ustanika, te to možemo ubrojiti u simboliku izrugivanja, jer kralj ne može nastupiti bez kraljevske pratnje, a kraljevsku pratnju mora imati uza se kad god svečano nastupa. Dok Isus visi na križu, pogrdjuju ga prolaznici, a to je odgovor na njegovu tvrdnju da je Mesija i na titul "kralj židovski." Tako govore "Neka sada side s križa da vidimo i poverujemo" (Mk 15,32), jer je Isusovo raspeće bilo opipljiv dokaz protiv njegova

prisvajanja mesijanskog naslova, zato što po židovskom očekivanju pravi Mesija ne može ni pod koju cijenu visjeti na križu i trpjeti, nego će uništiti svoje neprijatelje.

1.3. Smrtni krik

Kako ćemo govoriti o Bogu, ovisi o tome koliko nam ozbiljno u uhu odzvanja Kristov vapaj na smrt: "Bože moj, zašto si me ostavio?" Po Marku, Isus o devetoj uri glasno moli početak Ps 22: "Bože moj, Bože moj zašto si me ostavio?" a nazočni su to shvatili kao zazivanje Ilije. "Prvi i jedini puta u sinoptika Isus Jahvu ne naziva Ocem nego Bogom, a sve se odigralo kao da je u tom posljednjem satu iskustvo sinovstva popustilo pred iskustvom stvorenja, te Isus tjeskobno više ali u obliku dijaloga: izražava svoje povjerenje (Bože moj), svoju sigurnost u ispravnost Božjeg postupka u svemu što se zbiva."⁶

Marko se temelji na staroj ranokrštenoj predaji, jer Ps 22,2 navodi na aramejskom jeziku: "Eloi, Eloi, lema sabahatani". Riječ Eloi ("moj Bože") pravi poteškoće jer teško da je shvaćena kao zazivanje Ilije kojega su Židovi zazivali u nevolji. Ne zadovoljava podatak da je prva crkvena zajednica stavila Isusu u usta početak Ps 22, jer je vrlo rano taj psalam upotrebljavala kao tumačenje cjelokupne Isusove muke. Isus je izgovarao dramatičan početak Psalma jer taj redak upravo odgovara napuštenosti i njegovoj užasnoj agoniji, a u jednom od narednih redaka Ps 22 susrećemo molitveni uzdah: "Eli atta!" – "Ti si Bog moj" (22,21). Možda je baš taj molitveni uzdah bio posljednji Isusov krik o kojem izvješćuje Mk 15,37. Na temelju usklika "Eli atta!" bila je lako moguća asocijacija na "Gle, on zove Iliju" jer hebrejski "Eli atta" se moglo vrlo

⁴ Usp. LOFINK, G., *Posljednji dan Isusov*, KS, Zagreb, 1984., str. 45.

⁵ Usp. BORNKAMM, Gurner, *Isus iz Nazareta*, Jukić, Sarajevo, 1981., str. 178.

⁶ LÉON-DUFOUR, X., *Posljednji Isusov krik*, u: KUŠAR, S. (prir.), *Isus Krist Bogostvoritelj i Spasitelj*, KS, Zagreb, 1997., str. 69.

lako krivo razumjeti kao aramejski "Elija ta!" – "Ilija, dođi!" Ako je Isus umro s odlomkom 22. psalma na usnama, onda njegov život nije svršio u očajanju nego u dubokom pouzdanju u Boga: "Ti si Bog moj – unatoč svemu!"

2. NUTARNJA POJAVNOST PASIJE

Nutarnja dimenzija križi ostaje skrivena vanjskom promatranju koje poopćuje i objektivizira. Nutarnji smisao izvana je nevidljiv i otkriva se onomu tko uđe u njega vlastitim iskustvom, egzistencijalno, i interpretira ga.⁸

2.1. Božja apatija i Kristova pasija

Sve do danas temeljni pojmovi nauke o Bogu obilježeni su aksiomom apatije, više nego povišću Kristove muke. No, što više pozornosti stavljamo na aksiom apatije u nauci o Bogu, to smo manje sposobni da Boga poistovjetimo s mukom Kristovom. Ako je Bog nesposoban da trpi, Kristovu se muku može sagledati tek kao ljudsku tragediju. Onome tko u mucu Kristovoj prepoznaje samo patnju dobrog čovjeka iz Nazareta, Bog se neizbježno mora činiti hladnom, nijemom i nevoljenom silom ili energijom, te bi bilo svršeno s kršćanskom vjerom u Boga.⁹ "Urs von Balthasar kaže kako je Isus sam za sve trpio te je u gubitku svakog duhovnog svjetla vjere, nade i ljubavi, no nije izgubio teoloških kreposti, već njihovo svjetlo, a ta napuštenost od Boga predstavlja neku vrstu kazne prokletstva."¹⁰ Zato umjesto da govorimo "ostavljen od Boga", bolje bi bilo reći ostavljen po Bogu, u smislu apsolutne napuštenosti. Bog ne prisustvuje bez trpljenja u tragediji u kojoj umire njegov Sin, i sam je u to umiješan. Jer, ako Sin strašno trpi od ljudske zloće, ne trpi sam; trpi i Otac, to više što ne želi posredovati da bi zaštitio svog Sina od nepravde, jer bi tako ugušio slobodu bića. Nepravdu koju svi podnosimo, preuzeo je Isus na križu i otada trpljenje postaje smisleno.

Kršćanska je teologija stoga prisiljena da u Kristovoj mucu prepozna samoga Boga, kao i da Kristovu muku otkrije u samomu Bogu. Do-

sljednije je umjesto aksioma apatije početi od aksioma Božje strasti, kako bismo Kristovu patnju razumjeli kao patnju strastvenog Boga. "Riječ 'pasija' ima dvostruko značenje trpljenja i strasti, i u tome je dvostrukom značenju pogodna kao izraz središnje istine kršćanske vjere."¹¹ Kršćanska vjera živi od trpljenja, velike božanske strasti, te je i sama strast, život spreman na trpljenje.

2.2. Dvostruka kristologija na Golgoti

Smisao stravičnog zbivanja na Golgoti je dvostruk: kako bi Bog bio uz nas u našim patnjama i s nama u našim bolima, dakle – Božja solidarnost s nama; te kako bi bio s nama u našoj krivnici i kako bi nas oslobodio njezina bremena, dakle – Božje zastupništvo za nas.

Kristologija solidarnosti obuhvaća Kristovu pasiju kao povijest sve dubljeg lišavanja. Ako Bog prati Krista, i ako je sam Bog bio u Kristu, znači da Krist donosi Božje zajedništvo ponižavanima i lišavanima te Kristov križ stoji među bezbrojnim križevima uz putove ugnjetenih i ugnjetača, a Kristove patnje nisu isključivo njegove patnje, nego i naše patnje, patnje našega vremena. Njegov križ bratski stoji među našim križevima kao znak da sam Bog sudjeluje u našim patnjama. Krist se zaputio u poniženje i napuštenost kako bi postao bratom poniženih i napuštenih te im donio kraljevstvo Božje. Ne pomaže natprirodnim čudesima, nego svojom patnjom. Bog uvijek najprije pomaže svojom supatnjom, stoga nas nikakva patnja ne može

⁷ Isto.

⁸ Usp. SCHNEIDER, A., *Kristologija, Filozofsko teološki institut Dušne Isusove*, Zagreb, 2008, str. 87.

⁹ Usp. MOLTSMANN, J., *Božja pasija*, u: Bog pred križem. Zbornik u čast Jurgena Moltmanna, prired. Grodzanov, Z., Biblioteka Eumenica, Ex libris, Rijeka, 2007., str. 41.

¹⁰ LÉON-DUFOUR, X., *Posljednji Isusov križ*, u: KUŠAR, S. (prired.), *Isus Krist Bogočuvaj i Spasitelj*, KS, Zagreb, 1997., str. 70.

¹¹ MOLTSMANN, J., *Božja pasija*, u: Bog pred križem. Zbornik u čast Jurgena Moltmanna, prired. Grodzanov, Z., Biblioteka Eumenica, Ex libris, Rijeka, 2007., str. 41.

odvojiti od toga zajedništva sa supatničkim Bogom.

Kršćanska je zajednica u Kristovoj muci vidjela zastupničku pokoru za grijehе svijeta te polazi-mo prema zastupničkoj kristologiji. No tada je pitanje kako to shvatiti i je li pokora uopće po-trebna? "Stoga Bog pretvara ljudsku krivnju u svoju patnju tako što tu ljudsku krivnju oduzi-ma, pa sintagma 'koji oduzima patnju svijeta' vrijedi za žrtve, a koji oduzima 'grijehе svijeta' vrijedi za počinitelje."¹² Dokle god postoji ovaj svijet, Bog ne podnosi samo povijest patnji ovo-ga svijeta, već i povijest ljudskih zlodjela te je u ras-petom Kristu sam Bog žrtva među žrtvama. Krist bi predan zbog naših grijehа – prije se smatralo otkupninom koju Krist podnosi, a da-nas smatramo da Krist nije umro za pojedine grijehе, nego za nas grešnike.

2.3. Trojstvena ljubav na križu

Događanje unutar Trojstvenoga Boga za vrije-me Isusove smrti na križu prožimalo je sve tri Osobe. Stefen ukoliko definira: "Najkraći izraz za Trojstvo jest božanski čin križa kojim Otac daje žrtvovati Sina kroz Duha".¹³ Prema Marku i Pavlu, Isus je u trenutku smrti napušten od svoga Oca, a to je najnežveniji iskaz kojega želimo shvatiti kroz poimanje same smrti. Naj-viši oblik ljudskog života je relacija koja se do-gađa među osobama, a suprotno tomu, smrt je, egzistencijalno gledano, prekid suodnosa pre-ma drugima, nedostatak zajedništva s drugi-ma.¹⁴ U Isusovoj posvemašnjoj napuštenosti od Oca, Pavao vidi Očevu predanje Sina za bez-božne; time što ne pošteduje svoga Sina, on pošteduje sve bezbožnike. Može se reći: Otac predaje svoga Sina na križu kako bi postao Otac onima koji su predani, a Sin se predaje toj smrti kako bi postao Gospodar mrtvih i živih.

Isus podnosi umiranje u napuštenosti, no ne i samu smrt, a Otac koji ga napušta, trpi smrt Si-na u beskrajnoj boli. Zato ne možemo reći da je Otac patio i umro, jer patnja i umiranje Sina su

drugačiji od patnje Oca zbog smrti Sina. Ne može se reći niti da je Isusova smrt – smrt Boga, već je možemo okarakterizirati kao smrt u Bo-gu. Da bi to sve bilo pravilno razloženo, nužno je govoriti trojstveno. "Trojstvo je u biti teologi-ja suodnosa triju osoba u Bogu. To znači da se ne može govoriti o jednoj osobi u Trojstvu, a da se istovremeno ne govori i o drugim dvjema."¹⁵ Otac je onaj koji ljubi, On je ljubav. I zato nužno pati radi razdvajanja od ljubljenog, od Sina. No, težina boli Oca i težina boli Sina jed-na-ka je. Otac i Sin tu su najdublje razdvojeni u napuštenosti, a najdublje povezani u predanju, te iz ovog događanja Oca i Sina proizlazi Duh, koji napuštene ispunja ljubavlju koja proizlazi iz boli Oca i umiranja Sina. Kada vjera poima križ kao događaj ljubavi Sina i boli Oca, kao do-gađanje između Boga i Boga, dakle kao unutar-trojstveno događanje, ona osluškuje oslobađa-juću riječ ljubavi koja stvara novi život.¹⁶ To je mistična tišina između križa i uskrsnuća.

ZAKLJUČAK

Povijest Krista povijest je velike pasije, strastve-ne ljubavi, smrtnе agonije, a ima aktivnu i pa-sivnu stranu. U ranija vremena često se pre-vidalo Kristovu strast koja ga je uvela u patnju, a danas se previda patnja koja je sastavni dio sva-ke velike strasti, jer htjeli bismo postati sretni bez prohtjeva, pa potiskujemo patnju, ubla-žavamo bol i živimo siromašan život, bez osjećaja i strasti.

U teškim i tjeskobnim životnim situacijama pi-tamo se gdje je Bog i tražimo ga negdje daleko te možda poput Krista u dubokom uzdahu izu-

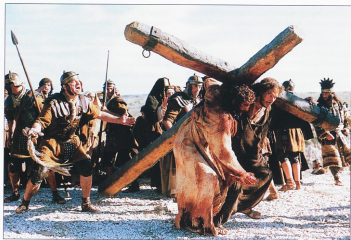
¹² Isto.

¹³ Usp. MOLTSMANN, J., *Raspeti Bog. Kristov križ kao temelj i križnja kršćanske teologije*, Ex libris, Rijeka, 1995., str. 276.

¹⁴ Usp. DOGAN, N., *Isus na križu Samosvjera trojstvenog Bo-ga u umiranju i smrti*, u: Riječki teološki časopis, god. 1(1993.), br.1, str. 10. – 11.

¹⁵ Isto, str. 5-6.

¹⁶ Usp. MOLTSMANN, J., *Raspeti Bog. Kristov križ kao temelj i križnja kršćanske teologije*, Ex libris, Rijeka, 1995., str. 284.

stimos: "Bože moj, Bože moj, zašto si me ostavio?" Božja pasija koja se odigrala na drvetu križa pokazuje nam da Bog patnju koju je dijelio i podnosio zbog Sina, sada zajedno sa Sinom podnosi i s nama. Ne, on ne pati kao što mi patimo, no pati zbog naše patnje i daje nam utjehu jer znamo da je i Krist patio iz ljubavi te da nam je po patnji donio zajedništvo u ljubavi sa Ocem.

Treba posvjestiti da Isusova muka nije nikakva sveta igra niti predstava koju gledamo iz godine u godinu, a niti Isusov križ ukrasni predmet, kakvim ga je učinila kasnija kršćanska umjetnost. Ako redovito slušamo povijest Isusove muke možemo je, nenamjerno, krivo shvatiti te nam njezine figure mogu postupno postati tako obične. Stoga si uvijek iznova treba posvjestiti da je Isusova muka uistinu bila sasvim konkretan događaj usred tvarnih moći i vlasti koje su uspjele probiti svoje interese.

Središnja misao Ivanove teologije jest spoznaja da je Bog ljubav. Ako tu ljubav želimo definirati u najkraćem obliku, onda je možemo izreći pojmom samodarivanja. Tada ljubav mora izići iz sebe i svoje tajnovitosti i ostvariti se, pokazati se kao pokretačka sila u Božjem stvaranju cijele stvarnosti. Istinska teologija crucis mora biti trinitarna teologija, jer je nauka o Trojstvu, bez zbivanja na križu, apstraktna i gubi svoju važnost.

Srednjovjekovna slika Trojstva, tzv. "prijestolje milosti", prikazuje kako s izrazom duboke boli Bog Otac drži u rukama poprečnu gredu križa na kojemu visi mrtvi Sin, dok se Duh Sveti u obliku golubice spušta s lica Oca na lice Raspetoga. Vidimo križ u središtu Trojedinoga Boga i slikovito predočavamo situaciju Velike subote, situaciju od koje zastaje dah – nakon smrti Sina na Veliki Petak, Bog najglasnije govori svojim primjerom.

Tumačenje Kristova izričaja *Ja jesam*

u svjetlu misli
pape Benedikta XVI.

(Osvrt na dio iz knjige
Isus iz Nazareta)

Pisac: Vlatka Banić

Čovjek je u potrazi za Bogom od prvih dana svog postojanja ili, bolje rečeno, otkad se grijehom odijelio od njega, osjeća iskonsku želju da mu se vrati, jer tek u zajedništvu s njim pronalazi samog sebe i smisao postojanja. Jedno od temeljnih pitanja koja su oduvijek obuzimala ljudski um zasigurno je bilo i ono *Ima li Bog ime? i Koje je to ime?* Znamo da su poganski narodi svojim bogovima davali razna imena, a starozavjetni Bog bio je specifičan i jedinstven po svom imenu. Bog se u Starom zavjetu nazvao Jahve – *Ja sam koji jesam*, a Krist nam je još dublje razjasnio i približio smisao Božjeg imena.

U ovom radu osvrnut ćemo se na poimanje Isusovih riječi *Ja jesam*, kako bismo produbili i razjasnili smisao starozavjetnog *Ja jesam*, a temeljni izvor će nam biti dio Ratzingerove knjige *Isus iz Nazareta*, od 350. do 359. stranice. Knjiga vrlo opsežno i temeljito razrađuje pojedine etape Kristova života, a mi smo se opredijelili za ovaj dio kako bi barem malo objasnili što to Isus misli kad za sebe kaže *Ja sam koji jesam*. Po imenima smo bliži jedni drugima, a Krist nam je svojim utjelovljenjem, životom, mukom, smrću i uskrsnućem objavio Boga kakav je u sebi, Boga koji jest neizmjeran Ljubav, približavajući nam tako i smisao Božjeg imena *Ja sam koji jesam*. Samim tim dao mu je jači duhovni smisao te nam približio Božji naum spasenja koji se očituje u samom, Isusovom imenu – *Ja hve spalava*.

TUMAČENJE ISUSOVIH RIJEČI „JA JESAM“

Autor se ponajviše oslanja na Ivanovo evanđelje, ali i na sinoptike kod kojih postoji takozvana skupina *ja – jesam* riječi, i to u dvostrukoj formi. U prvoj skupini Isus jednostavno kaže *Ja jesam* ili *da ja jesam*, bez nekih drugih detalja. U drugoj skupini stvar je nešto drugačija. Naime, sadržaj riječi *Ja jesam* slikovito je izrečen: ja sam svjetlo svijeta, pravi trs, dobri pastir itd.

Autor je u svojem radu obradio samo tri Ivanova mjesta na kojima se ova formula javlja u strogom i jednostavnom obliku te jedno sinoptičko mjesto pa će ti biblijski tekstovi biti temelj i našeg rada.

Dvije važne izjave ovakve vrste nalaze se u raspravi s Isusom, koja slijedi nakon njegovih riječi izrečenih na Blagdan sjenica, kojima je sama sebe predstavio kao izvor žive vode, što je dovelo do podjela u narodu (usp. Iv 7,37 – 8,24). Odlučujuća je rečenica: *Uistinu, ako ne povjerujete da Ja jesam, umrijet ćete u grijesima svojim* (8,24). Da bi se pojasnilo što to zapravo znači *da Ja jesam*, egzegeza je istražila podrijetlo ovih riječi. Naravno, prije svega bitno je zaviriti u Stari

zavjet, u kojem ima dosta mjesta gdje se sam Bog naziva *Ja sam koji jesam*. Tako naš autor prije svega ističe tekst knjige Izl 3,14 – Mojsije i gorući grm. Ovdje Bog za sebe jednostavno kaže *Ja jesam*, a to znači da je uvijek tu za ljude – jučer, danas i sutra. Ovu poruku iznova je preuzeo i razvio Deutero – Izaija (usp. Iz 43,10s).¹

Izrael je najbolje naučio shvaćati vrijednost i različitost svoga Boga u vremenu kada je bio u izgnanstvu, kada je bio bez zemlje i hrane. Prema tadašnjim tradicionalnim kriterijima, Bog koji nije imao zemlje bio je isključen iz konkurencije božanstava. Upravo tada Izrael je spoznao da je njihov Bog potpuno drugačiji i neusporediv s ostalim božanstvima; da On nije samo njihov Bog, nego da je naprosto Bog, Bog svih i svega, kojemu pripadaju sve zemlje, nebo i zemlja, onaj koji svime raspolaže i kojega se istinski štuje ispravnim načinom življenja. Tako je ono *Ja jesam* iz gorućeg grma zadobilo novo značenje. U svojoj jedinstvenosti, ovaj Bog pokazuje se riječima *Ja jesam*. To znači odstupanje od ostalih božanstava koja su tada postojala, ali prije svega očitovanje njegove neizrecive jedinstvenosti i posebnosti.²

Kada Isus kaže za sebe *Ja jesam*, prihvaća tu povijest i povezuje ju sa sobom. U tom njegovom izričaju nalazi se bitna istina naše vjere – Isusova potpuna jedincost s Bogom Ocem. On u tom izričaju uvijek upućuje na samog Oca, ali ujedno govori i o samome sebi, uvijek se radi o neodvojivosti Oca i Sina. Budući da je Sin, smi-

¹ Usp. RATZINGER, Joseph, *Isus iz Nazareta*, Verbum, Split, 2007., str. 351-352.

² Ratzinger u svojoj knjizi *Bog Isus Krista – Razmatranja o Trojedinom Bogu* kaže da se Bog otkrivanjem sebe kao *Ja sam koji jesam* svim otkriva od drugih imena okolnih naroda. To nije ime među drugim imenima, jer ni nositelj toga imena nije jedan među mnogima iste biti. Njegovo ime je tajna, njegovo ime ne teži nikakvo uspoređivanje. *Ja sam onaj koji jesam* – to znači blizina, moć nad sadašnjost i nad budućnost. Bog nije zarobljenik onoga što se dogodilo od izvanosti; on je uvijek sadašnjost. *Ja jesam*. Usp. RATZINGER, Joseph, *Bog Isus Krista – Razmatranja o Trojedinom Bogu*, KS, Zagreb, 2005., str. 15-16.

je u usta uzeti predstavljanje samog Oca: *Tko je vidio mene, vidio je i Oca* (Iv 14,9). U čitavoj ovoj raspravi radi se o jedinstvu Oca i Sina.³ Isus spram Oca stoji uvijek posve relacijski, čitavim svojim bićem, dakle uvijek je u odnosu s Ocem. Nakon pitanja Židova *Tko si Ti?* Isus najprije ukazuje na onoga koji ga je poslao i u čije ime govori svijetu. Samim tim ponavlja objaviteljsku formulu *Ja jesam*, ali je proteže i u buduću povijest. Na križu njegovo sinovstvo, njegovo potpuno jedinstvo s Ocem, postaje spoznatljivo. Križ je istinska *visina*, to je visina ljubavi *do kraja* (Iv 8,28; 13,1). Upravo na križu Isus je na Božjoj visini, koja je ljubav.⁴ Ondje ga se upoznaje, ondje ga se može spoznati kao *Ja jesam*. Autor smatra da je gorući grm ujedno i križ, jer su *Ja jesam* i Isusov križ nerazdvojive stvarnosti. Ovo nam izričito govori da se usred povijesti pokazuje Božja realnost, njegova prisutnost i ljubav za nas. Ona se ostvaruje uvijek iznova u povijesti, počevši od dana Pedesetnice, a u potpunosti na koncu povijesti (usp. Otk 1,7).⁵

Autor nastavlja tumačenje Isusovog *Ja jesam* u Iv evanđelju, posebno Iv 8,39-41, gdje Židovi govore o svome podrijetlu od Abrahama, a u konačnici o samom Božjem oćinstvu. To Isusu daje priliku da još jednom pojasni svoje podrijetlo, ukazujući na svoju potpunu jedinstvenost s Bogom. Tako Isus pokazuje da Abraham ne govori samo o Bogu Ocu, nego i Sinu: *Abraham, otac vaŕ, usklikaŕ ŕto će vidjeti moj Dan. I vidje i obradova se* (8,56). *Prije negoŕi Abraham posta, Ja jesam* (8,58). Autor ovdje navodi misli Rudolfa Schnackenburga koji s pravom ukazuje na to da se ovdje ne radi o kategoriji vremena, nego o temeljnoj ontološkoj razlici. Tako naspram prolaznosti svijeta, nastajanja i propadanja, stoji Isusovo *Ja jesam*.⁶

Autor nadalje govori o ovoj temi u kontekstu Markova evanđelja, toćnije, tu je Markov izvjeŕtaj o Isusovom hodaŕnju po moru (usp. Mk 6,45-52).⁷ Radnja se događa nakon Isusovog

umnaŕanja kruhova. Isus poziva ućenike da uđu u lađu i otplove u Betsaidu, a on se sam povlaći u goru, u molitvu. Ućenici su se naŕli sami usred mora, a bila je velika oluja. Zahvalila ih je velika panika. Isus, koji je bio u molitvi, vidio ih je i poŕao im u susret hodaŕjući po moru. To je ućenike joŕ viŕe uplaŕilo, no Isus ih je hrabrio: *Hrabro samoŕ! Ja sam! Ne bojte se!* (Mk 6,50). Ispeva bismo mogli ovo *Ja sam* shvatiti kao jednostavnu identifikacijsku izjavu kojom Isus daje sam sebe prepoznati, ŕeleći tako otkloniti strah svojih ućenika. Ali, autor smatra da ovo tumaćenje nije potpuno. Strah ućenika nije ne-

³ Prof. dr. Ivan Karlić u svom ŕlanku *Temeljne odrednice implikacije kristologe, podnaslov Isus i Zakon, govori o snaŕnom Isusovom izrićaju je* (Mk 9,25; 10,16) koeg moŕemo upoređiti sa stanozavjetnim *Ja jesam*. Poslabo se moŕe vidjeti u njegovom izrićaju u tzv. Govoru na gori (Mk 5,21-48), gdje Isus proklamira: *„ŕadi se da je reŕeno... a ja vam kaŕem... Ondje se moŕe ućiti koliko je Isus iznad samog Zakona, stavlja se na istu razinu s Boŕjim autoritetom, on sam i naućava boŕanskim autoritetom. To ne znaŕi da je Isus bio protiv Zakona ili da je doŕao ukiniti ga. Sim je ŕivio prema njegovim propisima i pridavao mu vaŕnost, ŕelio je objasniti, poslabiti i ispuniti Boŕji zakon onako kako to Bog traŕi. Tako ujedno ŕeti neke zakonske propise, poput zapovijedi subote* (usp. Mk 2,23-28), propise o postu i obrednom ŕićenju (usp. Mk 2,18-20; 7,1-16), smatra neprihvatljivim propis o rastavi (usp. Mk 10,1-12), pokuŕavajući usadiŕi u seba ispravno shvaćanje Zakona. Isus se svojim jednostavnim izrićajem: *Ja vam kaŕem...* stavlja „iznad“ Zakona ŕto ujedno znaŕi da se stavlja na sam nivo Zakonodavca, Boga. Usp. KARLIĆ, Ivan, *Temeljne odrednice implikacije kristologe*, u BS 72 (2002.), br. 4, 557-571, str. 562-563.

⁴ Alfred Schnaider govori kako je upravo križ sređite oko koeg se okreće ŕitar Isusov ŕivot. Križ, po njemu, daje smisao Isusova ŕivota i na dva je naćina prisutan u njegovu ŕivotu. Prisutan je objektivno: Isusov ŕivot, kako je stvarno tekao, usmjeren je prema križu, od poćetka je obliŕen kriŕcem. Prisutan je subjektivno: Isus je bio svjestan toga usmjerenja, svjesno je ŕiao prema križu. O jedinstvu Isusova ŕivota i Isusova kriŕa ovisi realnost naŕega spasa. Na tom se temelji jedinstvo kristologe i soteriologije, jedinstvo Isusove osobnosti i njegova spasilackog djela. Usp. SCHNAIDER, Alfred, *Kristologe – Povijest i osajstvo Isusa Krista*, Zagreb, 2008., str. 76.

⁵ Usp. RATZINGER, Joseph, *Isus iz Nazareta*, str. 352.-354.

⁶ Usp. *Ifo*, str. 355.

⁷ S ovim tekstom postoji paralela u Ivanovu evanđelju (usp. Iv 6,16-21).

stao kada se Isus popeo u ladu, naprotiv, još se i pojačao. Zašto? Očito je da se radi o tipičnom teofanijskom strahu. To je strah koji obuzima čovjeka kada je neposredno izložen samoj Božjoj blizini. Hodanje po vodi čovjeku nikako nije moguće, ali Bogu jest. Tako Job kaže: *Jedini on je nebesa razapeo i pučinom morskom samo on hodao* (Job 9,8). Tako učenici u Isusu koji hoda po vodi prepoznaju samu Božju prisutnost. Isto tako, utišavanje oluje je događaj koji nadilazi granice ljudskih mogućnosti i upućuje na neizmjerenu moć koja je karakteristika samo Boga. Kada se malo bolje promisli ovaj tekst, jednostavno moramo doći do zaključka da Isusove riječi *Ja jesam* nikako nisu samo riječi njegove samoidentifikacije. Izgleda da je i ovdje prisutna sva tajanstvenost riječi *Ja jesam* iz Ivanovih spisa. Autor zaključuje da nema nikakve sumnje da je čitav događaj teofanija, susret s Isusovom božanskom tajnom, zbog čega on kod Mateja završava štovanjem i riječima učenika: *Uzini, ti si Sin Božji!* (Mt 14,33).⁸

Autor dalje govori o izjavama kojima je *Ja jesam* sadržajno konkretizirano slikovitim riječima. Kod Ivana postoji sedam takvih riječi: *Ja sam kruh života* – svjetlo svijeta – vrata – dobri pastir – uskrsnuće i život – put, istina i život – pravi trs. Autor navodi već spomenutog Schnackenburga, koji upozorava da ovim slikama treba pridodati i sliku *izvor vode* – riječi kojima Isus sebe karakterizira kao izvor (usp. Iv 4,14). Ove riječi zapravo su varijacija jedne teme, Isus je došao da bi ljudi život imali, imali ga u izobilju (Iv 10,10). U konačnici, čovjek čezne za životom u punini, za istinskom srećom, a taj život i ta sreća jedino su u Bogu i zajedništvu s njim. To je ono što Isus kod Ivana naziva *potpunom radošću* (usp. Iv 16,24). To je ujedno izraženo i u drugoj molbi Očenaša – *dodi kraljevstvo tvoje*. Božje kraljevstvo je život i sreća u punini upravo zbog toga što ono nikako nije neka privatna sreća ili individualna stvar, nego uvijek sreća u zajedništvu, jedinstvo Boga, koji jest apsolutna ljubav, i svijeta, koji je stvoren za zajedništvo: s

Bogom koji jest Ljubav. Tako je čovjeku u konačnici potrebno samo jedno, u kome je sadržano sve – potreban mu je Bog! Sada jasno možemo vidjeti da je u srži svih ovih slika istina da nam Isus daje život – jer nam daje Boga. Jedino ga on može dati jer je sâm on potpuno jedinstvo s Bogom, jer je Sin. Upravo zato je u čitavom svome biću priopćenje, potpuno je *pro-egzistencija*, što se na poseban način pojavljuje na križu kao njegovo istinsko uzvišenje.⁹

ZAKLJUČAK

U ovom radu pokušali smo pojasniti značenje Božjeg imena *Ja sam koji jesam*, što je ono značilo u Starom zavjetu i kakvo mu je značenje dao sam Krist. Možemo zaključiti da Isus nikako nije ukinuo starozavjetno poimanje Božjeg imena, nego mu je dao konačni, dublji i jasniji smisao; u svojoj osobi objavio je što je Bog u sebi i otkrio iskonski smisao Božjeg imena, njegovu volju za nas i samim tim smisao naše egzistencije, čiju puninu i radost nalazimo samo u Bogu. Ostajući u duhu Ratzingerovih misli, završit ćemo njegovim riječima koje su nas i ponukale na ovaj rad.

*Imati ime znači biti zvan po imenu. Ime uključuje zajedništvo. Stoga je Krist pravi Mojžiše, onaj koji daje konačan oblik objavi imena. On ne donosi novu riječ kao ime, on čini više: on sam je Božje lice, on sam je Božje ime, Božju poziv koji se obraća 'ti', osobi, srcu. Njegovo vlastito ime 'Isus' je konačan oblik zagonetnog imena objavljenog kraj gorućeg grma. Sada postaje vidljivo da Bog tada nije rekao sve, nego je privremeno prekinuo svoj govor. Jer ime 'Isus' sadržava riječ 'jahve' u svojoj hebrejskoj formi i dodaje joj jednu daljnju odrednicu: Bog spašava. Ja sam onaj koji jesam, to jest, polazeći od njega: ja sam onaj koji vas spašava. Njegov je bitak spašavanje.*¹⁰

⁸ Usp. Ivo, str. 355-357.

⁹ Usp. Ivo, str. 357-358.

¹⁰ RATZINGER, Joseph, *Bog Isusa Krista – Razmatranje o Trojstvu Boga*, str. 16.

DUH
OV
NO
VN
STVARALŠTVO

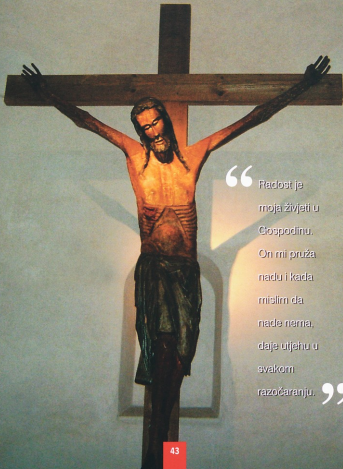
Trajni uspon

Uspinjati se, uvijek se uspinjati,
nikada ne posustati, nikada se spuštati,
jer nada uzdiže, a s njom prelazimo
i preko najviših vrhunaca.
Kada je uspon strm i kad nas napunja ježom,
čineći se odviše dugačkim,
kukavičluk bi se htio odreći puta
i zakoraknuti unatrag,
No tada si ti tu, Gospodine,
da oduševiš nadu noseći nas naprijed.
I kada se pred nas postavi prepreka
kao nesavladiva brana,
nalazimo izgovor da više ne ulažemo napor:
oduštajemo od zaleta
te sanjamo o mirnijem životu
s vrlo skučenim težnjama.
Ali ti ne dopuštaš ti taj olaki zastoј,
to obeshrabrenje,
te daješ krila našoj nadi privlačeći je k sebi.
Želiš da se ustrajno uspinjemo,
ne gledajući kakva je staza,
da dosegneмо cilj koji si nam zacrtao:
vrhunac ljubavi.

Jean Galot

Meditacija za Teofil

“Radost je
moja živjeti u
Gospodinu.
On mi pruža
nadu i kada
mislim da
nade nema,
daje utjehu u
svakom
razočaranju.”

Ja bijah jadnik, zaodjeven u grijeh, kad me dotaknuo, zazvao u samoći. Nigdje nikoga ne bijaše, a On me čuo kada Ga ranjavah. Teškim koracima donio je svoj križ do moga tereta i ja uvidjeh dubinu svoga lutanja. Ohola prisutnost me ubijala, užasnuti krici tame napadali. A nigdje nikoga ne bijaše i nametljivost me gurala u stranu. Vika i galama dopirali su samo do mog uha, srce mi je bilo samo i puno čežnje za radošću.

Piše: Ivana Tibuk

Što li je to uopće? Kada je zadnji put osmijeh bio na mom licu, kada sam zadnji put pružio ruku mira...? Zašto živim u vrisku vlastitog postojanja, zašto mi je srce usahlo, zašto više i ne osjećam život...? Mogu li željno iščekivati, a ne činiti očekivano, mogu li se nadati, a ne predati se nadi? Mogu li se smiješiti, a u srcu ne osjećati radost...? Počuj, Gospodine, vapaje moje, neka jadnik dođe do Tvojih vrata, ne daj da spuštenog pogleda ponirem, nauči me poniznosti! Bližnji moj u jadu svom leži i ne ustaje se; daruj mi snage da mu ukažem na radost Tvoje prisutnosti. Ne želim bježati od Tvoje prisutnosti, neka koraci moji uvijek budu upravljeni u Tvome pouzdanju. Pomozi mi da uzmognem pružiti mir pogledom vjere, za život u ljubavi. Neka glas moj tjera grabežljivce koji svojom prisutnošću odišu dahom smrti, neka njihovo vrebanje bude potisnuto veličinom Tvoje prisutnosti. Neka naleti hladnoće nestanu, a zavlada toplina u ljubavi. Pozovi, Gospodine, izgubljenog da ne luta više i daruj nam snage da nas ne uništi duhovna oholost. Neka tišina Tvoje prisutnosti bude s nama, da u njoj prepoznamo radost života. Otvori nam uši da čujemo Tvoj glas kada nas zove. Neka srce čovjeka ostane u blagoslovu, neka procvjeta sjeme na tlu plodonosnom, ne daj da nam srce usahne, jer osjećam Tvoj poziv koji mi govori o žedi Tvoje riječi za mojim usnama. Neka susret života osvane u noći i otjera strah ljudski, ostavljajući utjehu i pouzdanje u snagu Gospodnju. Prožmi nas sobom da osjetimo život, neka u nama bude svjedočanstvo onih koji Te slijede po Ljubavi. Povedi nas putem života da dodemo do istine. Osnaji u nama odziv. Nek' je blagoslovljeno Tvoje ime Oče naš!

Kroz naš se život proslavi, ostani u nama vječna vatra gorljive čežnje za prisutnošću Oca, neka ne izgara život u nama. Ostani tu, Gospodine, neka pogled kojim si me gledao, i gledaš me, ostane u čvrstom stisku ruke kojim me dotičeš. Vjerujem u Tebe, ufam se, ljubim Te.

Hvala Ti!

In memoriam

Oče naš

Oče naš – koji jesi na nebu moga srca, makar se i čini da je pakao;

Sveti se ime Tvoje – neka bude zazivano u smrtnoj tišini kad u nedoumici zanijemim;

Dodi kraljevstvo Tvoje – kad nas sve ostavi;

Budi volja Tvoja – i onda kad nas ubija, jer je ona život, i što na zemlji izgleda kao propast, na nebu je rađanje Tvoga života;

Kruh naš svagdanji daj nam danas – dopusti nam pomoliti se i za to da nikad sebe ne zamjenjujemo s Tobom, pa ni u času kad si nam blizu, nego da barem u svojoj gladi primijetimo da smo bijedni i nevažni stvorovi;

Oslobodi nas naše krivnje – i u iskušenju nas očuvaj od krivnje i napasti, koja je zapravo samo jedna: ne vjerovati u Tebe i u neshvatljivost Tvoje ljubavi;

Nego izbavi nas – izbavi nas od nas samih, izbavi nas za sebe, izbavi nas za svoju slobodu i svoj život!

Karl Rahner

U Marijinome Domu u Slavonskom Brodu u subotu navečer, 19. siječnja 2008., u 69. godini života i 46. godini svećeništva preminuo je mons. Ivan Šešo, svećenik Dakovačke i Srijemske biskupije i dugogodišnji profesor na Teologiji u Đakovu.

Iz homilije dijecezanskoga biskupa Marina Srakića na ukopnoj Misi zadušnici za mons. Ivana Šešu u crkvi Sv. Mihaela u Osijeku 22. siječnja 2008.:

Služio je Gospodinu u Đakovačkoj Srijemskoj biskupiji u svojoj poniznosti i jednostavnosti, vedrini i optimizmu, kao kapelan u Osijeku (1963.-1968.), zatim kao upravitelj župe Ivankovo (1968.-1974.), pa kad je poslan na studije u Rim (1974.-1977.), po-

tom kao duhovnik Bogoslovnog sjemeništa u Đakovu (1977.-1997.), na kraju, kao voditelj Biskupijskog centra za duhovne obnove u «Marijinom domu», u Brodskom Brodu (1999.-2008.). Ali i izvan biskupije rado je bio pozivan za duhovne vježbe, obnove i sl. Bio je imenovan začasnim kanonikom Stolnoga kaptola dakovačkoga (1989.) te počašćen naslovom Kapelana Njegove Svetosti (2000.). Zareden je godinu dana prije početka Dru-

In memoriam: mons. mr. Ivan Šešo

goga vatikanskog koncila. Prve godine svećeništva bile su godine mladenačkog oduševljenja s koncilskim idejama.... Jedan je od suorganizatora svećeničkih tribina u Vinokovcima...

Da, od toga prvog poziva Ivan je doista bio »ribar ljudi« u našoj biskupiji i izvan nje. Koliko puta je bacio mreže u more života da pridobije svakog onoga koji je tražio pomoć ili ohrabrenje. Koliko puta se njegovo sree previše raširilo da nitko tko mu se obratio ne bude izgubljen. Tek pojedinci znaju koliko puta je vodio bitku sa zlom i zloćom, da nitko ne potone u valovima života! Koliko puta je molio za vas i za sve nas, ali još više molio s nama. Nije imao vremena nasloniti glavu kao ni Krist Gospodin. Bio je sve svima, da nitko ne propadne. Bio je sušta protivnost mnogih od nas koji su sve uvijek računali, on je to spontano rješavao.

Preč. Ivan Šešo je svojim životom potvrđivao i svjedočio da se Crkva ne rađa, prije svega, iz

dobre organizacije, nego iz dobre duše, tj. duhovnih, uzvišenih i plemenitih ideala koji ne gledaju toliko na funkcioniranje koliko na smisao postojanja. Do kraja života.

Prošle subote, poslijepodne odslužio je sv. misu, navečer izmolio svoje molitve i u molitvi Povečerja uputio svoju zadnju molitvu i zaziv: »U ruke tvoje, Gospodine, predajem duh svoj!« A potom: »Mirnu noć i sretan svršetak udijelio nam svemogući Gospodin«. Gospodin mu je udijelio ne mirnu noć nego vedri dan vječnosti!

U Proslavu Ivanova evanđelja stoji: »Bi čovjek poslan od Boga, ime mu Ivan.« Da, među nas bi poslan čovjek od Boga, ime mu Ivan Šešo. U ovom oproštajnom bogoslužju izričemo hvalu Gospodinu za dar što nam je poslao, za dar Ivana, svjedoka svoje ljubavi i svoga beskrajnoga milosrđa. Gospodine, nek i on živi beskrajnu sreću, neka u nebu nastavi ispunjavati naš život tvojim milosrđem i tvojom ljubavlju.

Intervju

s mons. mr. Ivanom Šešom, našim profesorom i voditeljem kuće za duhovnu obnovu "Marijin dom" u Slavonskom Brodu

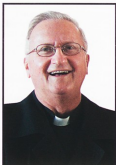
S mons. mr. Ivanom Šešom razgovarao je naš bivši student Dražen Vargašević 2004. godine, a intervju je objavljen u prilažnjem izdanju Teofila, u br. 1/2004. Želja nam je da ovaj intervju ne bude samo prikaz jednog dijela života našeg profesora, već da nam bude i poticaj za daljnji napredak u duhovnom životu.

Teofil: Što biste mogli, iz vremena kad ste bili student naših godina, izdvojiti kao posebno značajno za Vaš duhovni razvoj? Što Vas je u duhovnom životu nosilo kroz to razdoblje?

IVAN ŠEŠO: Mnogo toga bilo je od pomoći. Naš prvi duhovnik, Ćiril Kos, upozorio je na važnost savjesnog obdržavanja dnevnog reda, čiji je ritam izmjene molitve, rada i odmora uvelike pospešivao skladan razvitak duhovnog života. Sustavno uvođenje u duhovni život kroz duhovnikove točke razmatranja, dnevni obroci čitanja Svetog pisma i života svetaca, tjedna ispovijed, tjedni sat klanjanja bili su stalni poticaji i izvori duhovne snage.

Teofil: Dugo ste godina bili duhovna pratnja mladićima koji su studirali teologiju i pripravljali se za svoje poslanje. Možete li nam iz tog iskustva reći što je važno za zdrav odnos između znanja o Bogu i življenja zajedništva s njim?

IVAN ŠEŠO: Poznata Augustinova izreka "Što više zgradu dižeš, to dublje temelje trebaš" ukazuje na to da je uz rast znanja potrebno i nastojanje oko duhovnog života, sve dublje molitve i intenzivni sakramentalni život.

Teofil: Koje su najčešće opasnosti u tom razdoblju za skladni razvoj čovjeka prema Božjem planu za njega?

IVAN ŠEŠO: Najčešća je opasnost zancemarivanje redovitih oblika duhovnog života i osluškivanje plana Božjeg kroz mjerođavne osobe, a preveliko naglašavanje vlastite posebnosti i slobode.

Teofil: Ias je pismoznancima svoga vremena imao mnogo toga za zamjeriti. Smatrate li da smo mi, suvremeni pismoznanci, posložni sličnim propustima protiv kojih je Ias često govorio?

IVAN ŠEŠO: Isusove poruke i zamjerke vrijede za sva vremena, više ili manje. Prema tome, vrijede i za naše vrijeme. Toliko toga možemo primijeniti i danas, napose nedostatak svjedočanstava i raskorak između propovijedanja i života.

Teofil: Kod različitih profesora studenti prepoznaju različite stavove prema duhovnosti i duhovnim gibanjima. Kako da student u ozračju takvih različitih stavova, koji na njega – mahur neizravno – utječu, pronađe autentični identitet vlastitoga duhovnog života?

IVAN ŠEŠO: Potrebno je imati u vidu da svaki profesor polazi s jedne strane, a da je duhovni život složena cjelina, gdje duhovni pokreti imaju svoje mjesto i potrebno ih je upoznati pa odabrati ono što nama najviše pomaže u duhovnom rastu. Zato je dobro da duhovnik u sjemeništu ima pregled duhovnih gibanja i može savjetovati koji oblik će pomoći pronalaženju autentičnog identiteta. Zatim je dobro pratiti koji duhovni časopis s tom tematikom i sve obilniju literaturu s tog područja.

Teofil: *U jednoj od prethodnih anketa u Teofilu studenti su izrazili nezadovoljstvo kvalitetom duhovne ponude na Teologiji i predlagali odlaske na duhovne vježbe dalje od Đakovu: u Marijin dom, kod p. Zejezdana Linčića ili vrl. Zlatka Sudca. Koliko su dobre duhovne vježbe za duhovni rast?*

IVAN ŠEŠO: Poznato je da su dani duhovnih vježbi najvažniji u godini, često i presudni za duhovni život i rast. Zato je potrebno posvetiti najveću pažnju njihovom odvijanju, kao i pripremi i brizi oko plodova nakon duhovnih vježbi.

Teofil: *Je li nedostatak takvih atraktivnih duhovnih aranžmana velika prepreka duhovnom razvoju? Pitamo to zato što gotovo svi prigovaraju zbog nedostatka duhovnih vježbi i vide ga kao velik manjak, a s druge strane, baš i ne pokušuju zainteresiranost za molitvene programe u drugim oblicima?*

IVAN ŠEŠO: Ako se pomnijije zanimamo, naći ćemo na obilniju ponudu duhovnih vježbi

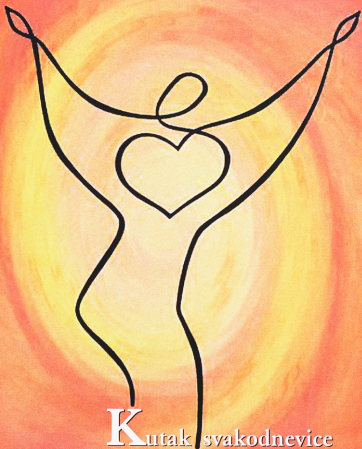
nego to u prvi mah izgleda. Uz današnja sredstva priopćavanja moguće se uključiti u provokativne duhovne vježbe svakodnevnice i imati veliku duhovnu korist od ponajboljih duhovnih voditelja današnjice. No danas je teško biti pomniji uz toliku ponudu, ali je zato tim važnije imati duhovnog pratitelja ili savjetnika, kako bismo došli do svih potrebnih informacija.

Teofil: *I za kraj: možete li nam kratko sažeti recept za vedrinu i radost kojom neumorno zračite?*

IVAN ŠEŠO: Teško mi je odgovoriti nekim receptom. Ako doista zračim vedrinom i radošću, onda je to Božji dar i plod molitve mnogih osoba, koje redovito mole za mene. No, dakako, molim i ja za njih. Možda je najkraće reći da svoje pravo vrijeme u danu i posljednje trenutke toga dana provodim pred Bogom u molitvi i razmatranju, a između toga nastojim služiti Bogu u braći i sestrama, napose svećenicima, bolesnicima i siromasima. Osobno sam najsmretniji kad slavim svetu misu i sakrament pomirenja.

Životopis mons. mr. Ivana Šeše

Mons. Ivan Šešo rođen je u Osijeku 19. studenoga 1939. Za svećenika Đakovačke i Srijemske biskupije zaređen je u Đakovu. U rodnome gradu pohađao je osnovnu školu i gimnaziju. Filozofsko-teološki studij završava u Đakovu, gdje je 23. prosinca 1962. zaređen za svećenika. Svoje pastoralno djelovanje započinje službom župnoga vikara (kapelana) u Župi svetih Petra i Pavla u Osijeku (1963. - 1968.). Od 1968. do 1974. godine bio je župnik u Ivankovu, odakle odlazi u Rim na poslijediplomski studij. Kao član Papinskoga hrvatskog zavoda sv. Jeronima (1974. - 1977.), na Papinskom sveučilištu Gregorijana postiže magisterij duhovnoga bogoslovlja. Po povratku iz Rima imenovan je duhovnikom Bogoslovnog sjemeništa u Đakovu i profesorom duhovnoga bogoslovlja te engleskoga jezika. U Đakovu je djelovao punih 20 godina (1977. - 1997.). Začasnim kanonikom Stolnoga kaptola u Đakovu imenovan je 1989. godine. Vodio je brojne obnove i duhovne vježbe, sudjelovao na seminarima i stručnim skupovima. S iznimnom spremnošću susretao je i pomagao bolesnicima, starima i potrebnima. Od 1997. do smrti djeluje u Slavonskome Brodu kao voditelj centra za duhovne obnove "Marijin Dom".

Kutak / svakodnevice

Put srca

Smiri se, srce moje, i poslušaj glas što ti govori tišina.

Što ti poručuje Glas koji te prati sav tvoj život.

Što čuješ? Čuješ li mir, sreću i ljubav?

Ohrabri, se srce moje, i poslušaj što ti govori tišina.

Kreni za onim Glasom koji ti pokazuje put. Je li težak?

Ne boj se, laki putovi sigurno nisu oni pravi.

Odvaži se, srce moje, i poslušaj što ti govori tišina.

Poslušaj i ako ti govori ono protiv čega su svi, pa i tvoja narav.

Poslušaj pa i ako traži najveću žrtvu. Daj mu sve! I On je tebi.

Nasmijesi se, srce moje, i poslušaj što ti govori tišina.

Sve možeš u Onome koji te jača.

Pođi putem koji ti je posuo laticama najljepšeg cvijeća.

Uspni se, srce moje, na goru Njegove ljubavi.

Ne zastajkuj, srce moje, već trči!

N. N.

Križni put mladih Đakovačke i Srijemske biskupije

Piše: Margareta Gregić

Zasigurno je veliko pitanje, tko može okupiti 1470 mladih ljudi koji ne bi, ni za kakvu materijalnu plaću, cijeli dan hodali 20 kilometara? Jedini pravi odgovor je: Krist! "Putem Krista i obitelji", kako je glasilo geslo 3. biskupijskog križnog puta za mlade Đakovačke i Srijemske biskupije, krenulo je mnoštvo mladih, noseći svoje križeve. Animatori koji djeluju u Biskupijskom povjerenstvu za pastoral mladih, zajedno s dr. Dragom Tukarom, organizirali su ovaj susret kako bismo se spomenuli Onoga koji je za nas trpio te krenuli Njegovim putem, putem žrtve.

Sudionici Križnoga puta okupili su se u jutarnjim satima 15. ožujka pred crkvom Sve-

tog Ivana Krstitelja u Ivankovu, kako bi zajedno – uz molitvu, pjesmu i smijeh – radošno krenuli put Cerne, koja je bila cilj našega puta. U Ivankovu nas je, uz vlč. Tukaru, dočekao i mons. Tadija Pranjić, dekan Vinokovačkog dekanata te župnik-domaćin, vlč. Stjepan Krekman. Nakon molitve u župnoj crkvi oformili smo dugu kolonu kojom smo, prolazeći kroz Ivankovo, Retkovce, Prkovce, Šiškovce i Cernu, mnogim vjernicima koji su nas promatrali s prozora svojih kuća ulijevali nadu, ali i bili uzrokom suza na licima mnogih baka i djedova. U već spomenutim selima stajali smo uz župne crkve, kapelice i križeve krajputaše, moleći na četrnaest postaja Križnoga puta. Za ovu je prigodu vlč. Nikica

Bošnjaković, župni vikar u Župi sv. Mihaela arkandela u Donjem Miholjcu napisao knjižicu-molitvenik, kojeg je dobio svaki sudionik susreta. Molitvenik nas je na svakoj postaji okrijepio kratkom meditacijom i zajedničkom molitvom, te naravno, Očenašem. Velika pomoć bolnim nogama bio je i štap, simbol Križnoga puta, na koji smo se oslanjali kad nam je bilo najteže. Štap je i simbol podrške koju svaki od nas treba na svom životnom križnom putu podrške koju nam spremno nude Šimuni Cirenci koji prolaze pored nas.

U Cernu smo došli umorni, ali radosni. Nismo puno marili za bolne žuljeve, već smo se pripremali za svetu misu, koju je u dvorištu župne crkve Svetog Mihaela arkandela predvodio biskup Marin Srakić, uz 18 svećenika suslavitelja i jednog dakona. Svoje smo dojmove na kraju puta mogli zapisati u Spomen-knjigu Cerne.

Osobno sam sudjelovala na sva tri križna puta i mogu reći da se isplatio svaki žulj i sve boli u umornim nogama. Ništa nije moglo zasjeniti osjećaj da sam i ja zaslužna za nešto, nešto za što sam prošla tolike kilometre, moj zavjet dan Bogu na početku Križnoga puta. Umor i bol koje smo pretrpjeli hodajući, ništa su u usporedbi s boli koju je Krist pretrpio za nas. Ali mi smo samo ljudi, i jedino što smo mogli učiniti, jest simbolično prijeći zadani Križni put. A ono što se od nas očekuje da činimo svaki dan, jest spremno primati dani nam križ, jer on nije težak, toliko će skrivenog blagoslova biti u njemu.

Apsolventsko putovanje studenata pete godine KBF-a u Đakovu

Pisac: Kristina Bublavić

Po ustaljenom običaju, studenti pete godine Katoličkog bogoslovnog fakulteta u Đakovu, u drugom semestru idu na svoje apsolventsko putovanje. To putovanje nije određeno nekim mjestom, već svaka generacija bira gdje želi putovati. Mi, apsolventi, ove smo se godine odlučili na putovanje u Zadar.

Krenuli smo u srijedu, 27. ožujka 2008. god., u večernjim satima, tako da smo u Nin stigli sljedeći dan prijepodne. Ondje nas je dočekaao tamošnji župnik, don Šime Kevrić, koji nam je ukratko ispričao povijest grada Nina, proveo nas po župnoj crkvi i muzeju-riznici te crkvi Sv. Križa. Iz Nina smo se uputili u Za-

dar, u hotel "Kolovare", gdje smo imali smještaj. To poslijepodne iskoristili smo za razgledavanje Zadra. Tamo smo obišli morske orgulje, crkvu i samostan s muzejom sestara benediktinki, katedralu Sv. Stošije i crkvu Sv. Donata. I na kraju crkvu Sv. Šime, gdje nam je župnik, don Josip Lenkić, pokazao škrinju sa posmrtnim ostacima sv. Šimuna.

U petak, 28. ožujka, posjetili smo Šibenik i katedralu Sv. Jakova. Osim katedrale posjetili smo crkvu i franjevački samostan Sv. Franc, gdje nas je dočekaio gvardijan fra Nikola Rošićić, te samostan sestara benediktinki, posvećen Sv. Luciji. Na povratku smo zastali na stajalištu kod Krčkog mosta odakle se vide rijeka Krka i grad Škradin.

U subotu, 29. ožujka, pošli smo na slapove Krke. Prvo smo posjetili otok Visovac na kojem su u 14. st. pustinjaci sv. Augustina izgradili maleni samostan i crkvicu posvećenu sv. Pavlu. Od 15. st. tim samostanom upravljaju franjevci koji su obnovili i proširili crkvu te izgradili muzej u kojem se nalaze vrijedni

predmeti. Poslije Visovca vratili smo se brodom do Škradinskog buka, gdje smo prošetali drvenim stazama koje okružuju slapove Krke. Duljina tih staza je oko dva kilometra, ali u prirodi i osluškujući zvukove slapova, nitko ni ne pomišlja na dužinu puta.

U nedjelju, 30. ožujka, pohodili smo salezijanski samostan, gdje smo imali nedjeljnu svetu misu, a u kojoj smo i mi sudjelovali. Svetu misu predvodio je naš profesor dr. Ivo Džinić, koji je išao s nama na putovanje. Poslije svete mise uputili smo se u stari dio grada Zadra, gdje je bio predviđen ručak. I tako je došao kraj našem putovanju; morali smo se "oprostiti" od lijepe Dalmacije i krenuti natrag u našu ravnu Slavoniju.

Zahvalni Bogu što nam je podario lijepo vrijeme tijekom cijeloga putovanja, zahvaljujemo na pomoći i Katoličkom bogoslovnom fakultetu te profesorima koji su nam financijski pomogli. Isto tako zahvaljujemo i donatorima bez kojih ne bi bilo moguće ostvariti ovakav aranžman putovanja.

Metropolitanska knjižnica

Pisac: Goran Tudić

U utorak, 8. travnja, u organizaciji Katoličkog bogoslovnog fakulteta i Središnje biskupijske i fakultetske knjižnice u Đakovu, održano je predavanje pod naslovom "Metropolitanska knjižnica Zagrebačke nadbiskupije i njezine dragocjenosti". Predavanje je u dvorani biskupa Antuna Mandića održala s. Edith Branka Budin, savjetnica u Metropolitanskoj knjižnici pri Hrvatskom državnom arhivu u Zagrebu.

U svom izlaganju s. Budin napravila je povijesni presjek od nastanka knjižnice pa sve do današnjih dana. Tako je istaknula kako je Metropolitanska knjižnica najstarija knjižnica u Hrvatskoj. Osnovana je sa Zagrebačkom nadbiskupijom 1094. godine. Za to najveće zasluge ima prvi zagrebački biskup, Duh, podrijetlom Čeh, koji je sa sobom donio nekoliko liturgijskih rukopisa. Prema Inventaru iz 1394. god., knjižnica posjeduje tri najstarija rukopisa: *Sacramentarium sanctae Margarete*, *Evangelium* i *Agenda pontificalis* ili *Missale antiquissimum*. Svi ovi rukopisi pisani su karolinom na pergameni i potječu iz 11. stoljeća.

Svoj procvat knjižnica doživljava u vrijeme biskupa A. I. Mikulića (1688.-1694.). Mikulić je osnovao fond za uzdržavanje knjižnice, dao izgraditi novu zgradu (1692.) te upisati sve knjige, uključujući one koje je kupio od kranjskog plemića i slovenskog polihistora J. W. Valvasora. Svoj obol izgradnji knjižnice

dali su i drugi biskupi. Tako je Stjepan Sebišćević (1694.-1703.) dao 1695. god. napisati konstitucije za knjižnicu; Maksimilijan Vrhovec (1787.-1827.) nabavlja literaturu i povećava zbirku knjiga, a Juraj Haulik (1837.-1869.) otvara 1846. god. Metropolitansku knjižnicu zagrebačkoj kulturnoj javnosti. Za samu knjižnicu značajna je i 1880. god., kada je potres uništio zgradu. Zbog toga je knjižnica 1914. god. preseljena u Nacionalnu i sveučilišnu knjižnicu, na Marulićev trg. Godine 1996., preseljenjem NSK u novu zgradu, sklopljen je novi ugovor između Nadbiskupije Zagreb, Metropolitanske knjižnice i Kraljevske sveučilišne knjižnice o pohrani Metropolitane u zgradu HDA. Vlasnik i nadalje ostaje Zagrebačka nadbiskupija.

Cjelokupni fond MK broji oko 60 000 svezaka gradiva. Knjižnica posjeduje 150 starijih rukopisa od 11. do 16. st. 50 rukopisa od 17. do 19. st. i 300 mladih rukopisa. Rukopisi potječu iz različitih zemalja. Pisani su na latinskom, mađarskom, talijanskom, njemačkom, francuskom, hrvatskom i grčkom jeziku. Najveći broj rukopisa pisan je goticom, a manji broj karolinom, glagoljicom, beneventanski i arapski. U fondovima Metropolitana nalaze se 254 inkunabule, 1321 naslov iz 16. st., 2 200 naslova iz 17. st., 7 500 svezaka Croatica, 1 800 svezaka šematizama, zbirke atlasa i zemljovida te knjižnica Janeza Weichharda Valvasora, s 2 630 naslova i 7 300 grafičkih listova s Valvasorovim ex librisom.

Susret hrvatske katoličke mladeži u Varaždinu

Piše: MARTINA KNEŽEVIĆ

Nakon sudjelovanja na susretima hrvatske katoličke mladeži u Osijeku, Rijeci, Šibeniku i Puli, mladi Đakovačke i Srijemske biskupije, njih 2364, krenulo je u subotu, 26. travnja, u Varaždin, sjedište V. susreta hrvatske katoličke mladeži. Nakon brojnih priprema za susret, koje su trajale od došašća, mladi su se sa svojim voditeljima puta

- svećenicima, redovnicama, vjedučiteljima i animatorima - zaputili na hodočasnički put. Zajednička nakana i cilj bili su učvrstiti postojeće zajedništvo mladih, sklopiti nova poznanstva, upoznati ljepotu Crkve u mladima. Iako put nije bio dug, prožimala ga je radost i nestrpljenje dolaska u Varaždin.

Zahvaljujući organizatoru, dolazak u Varaždin prošao je bez prevelike gužve. Domaći animatori Varaždinske biskupije pozdravljali su pridošle goste, dijeleći im kape na kojima se nalazio simbol susreta. Mladi naše Đakovačke i Srijemske biskupije pridružili su se velikom broju mladih iz cijele Hrvatske, BiH, Slovenije, Austrije, Njemačke te Kotorske i Subotičke biskupije. Mjesto susreta bio je stadion "Sloboda", koji je tom prigodom pretvoren u "Crkvu pod nebom", kako je istaknuo sam biskup domaćin, mons. Josip Mrzljak. U 15 sati započeo je prigodni program koji je vodila urednica i voditeljica Hrvatskog katoličkog

radija Tanja Popec. Program se sastojao od četiri stožera vjere prve kršćanske zajednice: Biblija, zajedništvo, euharistija i molitva (usp. Dj 2,42). Sve mlade oduševio je i na noge dignuo pjevač Marko Perković Thompson, koji je naglasio kako mu je lakše pjevati nego govoriti, no ipak je poručio: "Mladi,

slavite Boga, poštujujte vaše obitelji, njegujte zajedništvo!" Glazbeno-meditativnim programom, u izvođenju Zbora mladih Varaždinske biskupije, i 117. milenijskom fotografijom Šime Strikomana završao je pripremni program u kojem je sudjelovalo više od 22 000 mladih, zajedno s 20 biskupa i 350 svećenika. Na kraju ovoga programa,

pred euharistijsko slavlje, mladi su jednodušno prihvatili prijedlog da susreti Hrvatske katoličke mladeži imaju i svoje nebeske zaštitnike te su predloženi blaženi Ivan Merz i blagopokojni papa Ivan Pavao II.

Misno slavlje predvodio je zagrebački nadbiskup kardinal Josip Bozanić, uz koncelebraciju ostalih biskupa te svih povjerenika za mlade pri HBK. Svećenici-povjerenici za mlade sjedili su na posebno izrađenom stolu, na čijim su nogama ispisani temelji postojanosti. Stolec su odnijeli u svoje biskupije. U pozdravnom govoru mons. Mrzljak istaknuo je kako mlade ne prima samo grad

Varaždin, već ih očekuju tisuće otvorenih domova u župama Međimurja, Podravine i Hrvatskog zagorja. "Osjećajte se kao u svojim obiteljima, jer i činimo jednu veliku obitelj koja se zove Crkva Katolička", poručio je mons. Mrzljak okupljenima na stadionu Sloboda. Naziv stadiona je znakovit, jer su se mladi sabrali oko jedinog Oslobođitelja, Isusa Krista. "Slavlje je želio dočekati i prvi varaždinski biskup, blagopokojni Marko Culc, koji se sada sigurno raduje u nebu", istaknuo je mons. Mrzljak.

Nadbiskup Bozanić poručio je mladima kako će Crkva svoju budućnost živjeti od mladenačke velikodušnosti i spremnosti da se otvaraju Bogu. Svatko tko osjeti i zna što znači susresti se sa živim Bogom, postaje svjestan da treba drugima darivati svoj život. Nadbiskup Bozanić zahvalio se mladima na zauzetosti, smijehu, radosti i svježini koju pružaju Crkvi i hrvatskom društvu.

Homiliju je izrekao biskup Ivas, predstojnik ureda za mlade pri HBK. Bez obzira na kišne kapi, rekao je: "Prenosim vam i potvrđujem riječ evanđelja koju vam šalje Isus Krist, naš Rabi, naš Učitelj i Kapetan. Poručuje vam da je njegova velika želja da danas ovdje, na ovom velebnom susretu Hrvatske katoličke mladeži u Varaždinu, 'njegova radost bude u vama i da vaša radost bude potpuna'... Poručuje vam da će slava Očeva biti još veća ako ovaj susret donese rođa i ako ostanete njegovi učenici... Postojani!" Biskup Ivas istaknuo je kako se mnogi pitaju što nam je činiti i kako da budemo postojani, kad je sve u nama tako nepostojano, uzavrelo, kad je u nama sve uzburkano kao more i kad sve treperi kao mlado lišće i kao nježne žice tamburice. Kako da budemo postojani u sveopćem metežu tzv. "novih sloboda" koje se izazovno nude, a prijete opasnim ovisnostima, ropstvom i smrću te is-

krivljuju našu povijest? Biskup zaključuje kako na sve to odgovor ima samo Krist, a odgovor glasi: "Ostanite u meni i ja u vama. Ostanite u mojoj ljubavi!"

Nakon misnog slavlja mladi su se uputili u župe širom Varaždinske biskupije, dok je većina mladih Đakovačke i Srijemske biskupije bila smještena u Podravini. Mladi su, nakon saznanja gdje će noćiti, bili iznenađeni brojnošću malih podravskih mjesta. Da nije bilo ovoga velebnog susreta, vjerojatno za njih ne bi niti čuli, niti ih posjetili. Pravi doživljaj bio je susret s kajkavskim narječjem i različitim izrazima koje mnogi mladi Đakovačke i Srijemske biskupije nikada do tada nisu čuli.

U nedjelju, 27. travnja, slavila su se misna slavlja u više od stotinu župa Varaždinske biskupije. Tako je pomoćni biskup đakovački i srijemski, dr. Đuro Hranić, predvo-

dio misno slavlje u Ivancu, gdje su bili mladi iz Zagreba, Subotice i srijemskog dijela Đakovačke i Srijemske biskupije, dok je pomoćni biskup đakovački i srijemski, mr. Đuro Gašparović, misno slavlje predvodio u Novom Marofu, u kojem je bilo oko 500 mladih Porečko-pulske biskupije. Ostali svećenici Đakovačke i Srijemske biskupije slavili su sa svojim mladima nedjeljnu euharistiju u župama, zajedno s župljanima kod kojih su bili smješteni.

Svi koji su bili na V. susretu hrvatske katoličke mladeži u Varaždinu složili su se kako je veliko podravsko srce u naklonosti, otvorenosti i gostoljubivosti. Mladi su u kasnim popodnevним satima 27. travnja krenuli svojim župama, svjesni nužnosti svjedočenja zajedništva koje su doživjeli u Varaždinskoj biskupiji, koja ove godine slavi deset godina svoga postojanja. Sljedeći susret je za dvije godine Zadru.

Pater Gabrijel Lukoš

Hodočašće Bogoslovnog sjemeništa i KBF-a u Đakovu u svetišće Gospe Dragotinske

Bogoslovi i poglavari đakovačkog Bogoslovnog sjemeništa te studentice, studenti, profesori i djelatnici Katoličkoga bogoslovnog fakulteta u Đakovu po pedeset i drugi put hodočastili su u utorak, 13. svibnja, u zavjetno marijansko svetišće Gospe Dragotinske. Naime, poglavari, profesori i bogoslovi zavjetovali su se Gospi da će svake godine dva puta hodočastiti u Dragotin, i to 13. svibnja i 13. listopada, odnosno na dane Gospe Fatimske. To je obećanje održano do danas. Zavjetnom hodočašću Bogoslovnoga sjemeništa i KBF-a u Đakovu pridružili su se i djelatnici MORH-a i MUP-a, kojima je to bilo 5. dekanatsko hodočašće u organizaciji Osječkog dekanata Vojne biskupije.

Hodočasnike, nas 750, u đakovačkoj je katedrali prije hodočašća pozdravio mr. Bože Radoš, duhovnik Bogoslovnog sjemeništa u Đakovu. Tom je prigodom rekao: "Mi želimo hoditi i sebi dozivati u pamet da smo hodočasnici na ovom putu, ali da nismo sami, nego da je Bog s nama. Želimo osjeti Njegov hod. Krist je tijekom tri godine bio hodočasnik, hodio je i tako donosio poruku. Mi ćemo nastojati da kroz ovaj put Bog probije u našu nutritinu, odnosno da dobije put za sebe kroz molitvu, pjesmu." Potom je biskup udijelio hodočasnički blagoslov.

Nakon hodočasničkoga blagoslova uputili smo se na deset kilometara dug hod do marijanskoga svetišta Gospe Dragotinske, tijekom

kojega se molila Krunica i pjevale marijanske pjesme. Po dolasku u svetišće, poklonili smo se u crkvi, a nakon kratke okrepe sudjelovali na misnom slavlju na otvorenom. Misu je predvodio đakovački i srijemski biskup, mons. dr. Marin Srakić, uz koncelebraciju dvadesetak svećenika. Na početku misnoga slavlja biskup Srakić izrekao je poruku Dragotina i Gospe, "da se iz Dragotina ne polazi s mislima i željama rata, nego mislima mira".

U homiliji je biskup istaknuo važnost nade i ljubavi. "Često nam se dogodi da ostajemo bez nade, kao izgubljeni, nesposobni krenuti sigurnim pravcem na svom životnom hodu. Puni smo stvari, ali prazna srca, mučeni događajima, ali bez mogućnosti da im damo značenje, natjerani da idemo naprijed, a da ne znamo kamo idemo. Kriza nade koja nas tjera da idemo putovima naše osobne i zajedničke povijesti, ne kao hodočasnici usmjereni

prema nekome cilju, nego kao lutalice bez prometnih znakova. To je duhovna i kulturna kriza za koju čovjek misli da je može riješiti bez Boga. Marija je majka koja nam daje nadu koja nas vodi prema vrelu nade, a to je sam Bog koji nam pokazuje put sigurne nade", rekao je biskup.

Obraćajući se bogoslovima, biskup je rekao: "Vi koji se spremate na svećeništvo, u nadi živite očekujući trenutak svećeničkog redjenja i poslanja u Gospodinov vinograd. I sada već morate podržavati nadu, kako biste ostvarili svoje mladenačke snove, a jednoga dana da u članovima Božjega naroda naviještate i podržavate nadu. Tako ćete unositi mir u pojedince, u obitelji i u društvo." Biskup se obratio i studentima: "Vi, studenti teologije, također ste u vremenu nade, u razdoblju priprave na poslanje koje ćete dobiti u Crkvi, a isto tako radno mjesto koje ćete zauzeti u društvu." Vojnicima i časnicima, te redarstvenicima biskup Srakić je poručio: "Budite lju-

di (i žene) mira! Oružane snage Republike Hrvatske imaju drugačiju ulogu nego što je to bilo prije nekoliko desetaka godina. Vi ste se pridružili ovome sjemenišnom hodočašću Gospi Dragotinskoj, na dan Gospe Fatimske. Vaša prisutnost ovdje u Gospinom svetištu, znak je da ste ljudi koji žele graditi mir, da pravda bude snažna, da s ljubavlju prema domovini pobijedite smrt. U ovoj euharistijskoj službi prisjećamo se onih vaših prijatelja koji su služeći braći i sestrama položili svoje živote. Zaboravljajući na sebe, prezirajući opasnost, pružili su zajednici neprocjenjivo služenje. Njih danas sa zahvalnošću i divljenjem po- vjeravamo Gospodinu."

U prinosima darova sudjelovali su djelatnici MORH-a i MUP-a te na oltar prinijeli Bibliju, krunicu, odoru hrvatskog vojnika i policajca, svijeću, kruh i vino. Liturgijsko pjevanje animirali su Mječkoviti zbor KBF-a i Zbor bogoslova, uz orguljsku pratnju Matije Koščala i dirigenta Dejana Buhala.

TERMINI ISPITA – ljetni ispitni rok

(09.VI. – 05.VII. 2008. godine)

Doc. dr. sc. MILJENKO ANIČIĆ

Posebna moralna teologija, I.	9. VI. - od 9h i 26. VI. - od 14h
Socijalni nauk Crkve, I. i II.	10. VI. i 27. VI. - od 9h
Bioetika, spolni i ženidbeni moral	9. VI. - od 9h i 26. VI. - od 14h

Prof. dr. sc. PERO ARAČIĆ

Za sve ispite	11., 24. i 26. VI. - od 9h
---------------	----------------------------

Mr. sc. JOSIP BERNATOVIĆ

Za sve kolegije	11. i 24. VI. - od 9h
-----------------	-----------------------

Dr. sc. IVICA ČATIĆ

Za sve kolegije	12. i 19. VI. i 3. VII. - od 9h
-----------------	------------------------------------

Doc. dr. sc. ANTUN ČEČATKA

Latinski jezik, I. i II.	9. i 23. VI. - od 8.15h
Ekumenska teologija, I. i II.	11. i 26. VI. - od 9h
Istočno bogoslovje, I. i II.	10. i 24. VI. - od 9h
Istočna liturgika i ikonografija, I. i II.	10. i 24. VI. - od 9h
Izborni kolegij	9. i 23. VI. - od 8.15h

Mr. sc. IVAN ČURIĆ

Uvod u filozofiju: Logika	11. i 23. VI. - od 9h
Ontologija	10. i 26. VI. - od 9h
Epistemologija	9., 14. i 23. VI. - od 14h
Filozofska antropologija, I. i II.	9., 14. i 23. VI. - od 9h
Izborni kolegij	11. i 26. VI. - od 9h

Dr. sc. GORAN ĐABIĆ

Sakramenti posebno, I. i II.	po dogovoru s profesorom
------------------------------	--------------------------

Mr. sc. DARJA DAMJANOVIĆ

- Opća crkvena povijest, I.	13. i 27. VI. i 5. VII. - od 9h
- Povijest Crkve u Hrvata, I.	
- Izborni kolegij	14. VI. i 4. VII. - od 9h

Doc. dr. sc. VLADIMIR DUŠALIĆ

Osnovna moralna teologija, I. i II.	19. VI. i 3. VII. - od 9h
Teološka socijalna etika	20. VI. i 4. VII. - od 9h
Penitencija	18. VI. i 2. VII. - od 9h

Dr. sc. IVO DŽINIĆ

Za sve kolegije	10. VI. i 23. VI. - od 9h
-----------------	---------------------------

Doc. dr. sc. GORDO DRBEŠIĆ

Za sve kolegije	20. VI. i 04. VII. - od 9h
-----------------	----------------------------

Doc. dr. sc. ĐURO HRANIĆ

Za sve kolegije	12. i 27. VI. i 3. VII. - od 9h
-----------------	------------------------------------

Prof. dr. sc. IVAN JURČEVIĆ

Hrvatski crkvenoslavenski jezik i književnost	12. i 27. VI.
---	---------------

Prof. dr. sc. IVAN KARLIĆ

Otajstvo Utjelovljene Riječi, I. i II.	21. VI. i 5. VII.
--	-------------------

Mr. sc. LUKA MARJANOVIĆ

Hebrejski jezik	10. i 24. VI.; 1. VII. - od 9h
Posebni uvod u SP SZ, I.	11. i 30. VI.; 5. VII. - od 9h
Egzegeza SZ, I.	23. VI. i 5. VII. - od 9h
Uvod i egzegeza NZ, II.	12. i 28. VI.; 2. VII. - od 9h
Uvod i egzegeza NZ, IV.	14. i 27. VI.; 3. VII. - od 9h
Izborni kolegij	10. i 26. VI.; 4. VII. - od 9h

Mr. sc. MATO MIČAN

Za sve kolegije	12. VI. i 4. VII. - od 9h
-----------------	---------------------------

Doc. dr. sc. IVICA PAŽIN

Za sve kolegije	9., 10. i 24. VI. - od 9h
-----------------	---------------------------

Doc. dr. sc. ZVONKO PAŽIN

– Otajstva pristupa kršćanstvu	9., 16., 30. VI. - od 9h
– Sakramenti i blagoslovin	
– Štovanje svetih i časoslov	
– Teologija liturgije	10. i 17. VI.; 1. VII. - od 9h
– Povijest liturgije	
– Liturgijska inkulturacija	
– Skupni rad u pastoralu i katezezi	10. i 17. VI.; 1. VII. - od 9h

Dr. sc. STJEPAN RADIĆ

Povijest filozofije, I.: stari vijek	17. VI. i 2. VII. - od 9h
Povijest filozofije, II.: srednji vijek	17. VI. i 1. VII. - od 9h
Etika	18. VI. i 3. VII. - od 9h
Kozmologija	18. VI. i 2. VII. - od 9h
Svi zaostali ispiti + izborni kolegij	18. VI. i 1. VII. - od 9h

Mr. sc. BOŽE RADOŠ

Za sve kolegije	16. i 30. VI. - od 9h
-----------------	-----------------------

Doc. dr. sc. IVICA RAGUŽ

– Sakramenti općenito	16. i 30. VI. - od 9h
– Otajstvo Crkve	
– Ekleziologija	
– Kršćanska Objava	12., 16., 17., 27. i 30. VI. - u 18h (PISMENI)
– Otajstvo Trojedinog Boga	18. VI. i 1. VII. - od 9h
– Zaostali ispiti	
– Pneumatologija	17. VI. i 1. VII.
– Marija u misteriju Krista i Crkve	

Mr. VINKO SITARIĆ

Osnove gregorijanskog pjevanja, I. i II.	10. i 17. VI.; 1. VII. - od 9h
Liturgijska glazba, I. i II.	11., 16. i 30. VI. - od 9h
Svećenička pjevačka služba	11., 16. i 30. VI. - od 9h

Prof. dr. sc. NIKOLA ŠKALABRIN

Za sve kolegije	10. i 17. VI.; 1. VII. - od 9h
-----------------	-----------------------------------

Mr. sc. ŠIMO ŠOKČEVIĆ

Povijest filozofije, III.: od humanizma do Hegela	12. i 26. VI. - od 9h
Povijest filozofije, IV.: suvremena filozofije	13. i 27. VI. - od 9h
Teodiceja, I. i II.	14. i 28. VI. - od 9h
Svi zaostali ispiti	14. i 28. VI. - od 9h

Mr. sc. MARKO TOMIĆ

Opći uvod u Sveto pismo	13. i 27. VI. - od 9h
Uvod i egzegaza NZ, I.: Sinoptici	13. i 27. VI. - od 9h
Osnove grčkog jezika	13. i 27. VI. - od 9h
Biblijska arheologija	12. i 26. VI. - od 9h
Grčki biblijski jezik	14. i 28. VI. - od 9h
Biblijska teologija NZ	13. i 27. VI. - od 9h
Izborni kolegij	14. i 28. VI. - od 9h
Svi zaostali ispiti	13. i 27. VI. - od 9h

Dr. sc. DRAGO TUKARA

Uvod u misterij Krista i povijest spasenja	19. VI. - od 9h
Povijest dogmi	21. VI. - od 9h
Patrologija, I. i II.	20. VI. i 4. VII. - od 9h
Izborni kolegij	19. i 20. VI. - od 9h

Doc. dr. sc. KARLO VIŠATICKI

Za sve kolegije	9., 10., 11., 23., 24., 27., VI. - od 9h
-----------------	---

Mr. sc. DAVOR VUKOVIĆ

Za sve kolegije	12., 21. i 26. VI. - od 9h
-----------------	----------------------------

Mr. sc. SUZANA VULETIĆ

Za sve kolegije	9. i 23. VI. - od 9h
-----------------	----------------------

Studenti KBF-a u Đakovu, ak. god. 2007./2008.

ISSN 1846-1336